

Scholen voor iedereen: een kans voor inclusief onderwijs die we moeten grijpen

Advies bij de consultatienota over de evolutie naar scholen voor iedereen

Datum van publicatie: 20 maart 2026

NOOZO vzw | info@noozo.be | 02 274 00 31 | www.noozo.be
Vooruitgangstraat 323 bus 7, 1030 Brussel
Ondernemingsnr. 0778291475 | RPR Brussel

Advies

Adviesvraag: Advies Consultatienota over de evolutie naar scholen voor iedereen

Advies op vraag van: Zuhail Demir, Vlaams minister van Onderwijs, Justitie en Werk

Ontvangst adviesvraag: 24 december 2025

Contactpersonen: Bram Bogaerts | bram@noozo.be
Tom Stoffelen | tom@noozo.be
Veronique Deblon | veronique@noozo.be

Inhoud

1	Samenvatting	5
1.1	De consultatienota benoemt de juiste bouwstenen voor inclusief onderwijs	6
1.2	Vijf kernbezorgdheden die bijsturing vragen	8
	Het mensenrechtenkader moet het fundament zijn en geen kanttekening	8
	Heldere begrippen voorkomen spraakverwarring	9
	Pioniersscholen als echte proeftuin voor alle leerlingen	12
	Onverkort inschrijvingsrecht	13
	Voldoende budget voor een cultuurverandering , toegankelijke infrastructuur en professionalisering	14
1.3	Drie vragen om af te toetsen als leidraad om inclusie te realiseren	15
2	Situering	17
2.1	Context	17
2.2	Aanleiding	18
2.3	Doel	19
2.4	Opbouw in fases	19
3	Positieve elementen	20
4	Algemene bedenkingen	23
4.1	Gebrek aan afbakening van kernbegrippen en terminologie	23
4.2	Gebrek aan een mensenrechtenkader als basis voor inclusief onderwijs	24
	Focus op kennis en leerwinst	25
	Haalbaarheid	28
4.3	Onduidelijkheid over financiering	29
4.4	Betrokkenheid van leerlingen en ouders	30
4.5	Beleidsdomeinoverschrijdend assessment	32
5	Tijdspad om te evolueren naar scholen voor iedereen	36
5.1	Pioniersscholen	36
	Leerlingen type 2	38
	Regelluwte	39

Monitoring en evaluatie.....	40
5.2 Samenwerking en afstemming tussen gewoon en buitengewoon onderwijs richting scholen voor iedereen, met inbegrip van maatregelen rond programmatie.....	42
Campusscholen.....	44
5.3 Inschrijvingsrecht	45
Zorgvuldig onderzoek naar redelijke aanpassingen.....	46
Onverkort inschrijvingsrecht als einddoel	47
Platform inschrijvingen en meldpunt.....	48
5.4 Minder labelen van leerlingen, aanpassing van financiering, nieuwe wijze van inschaling voor complexe en intensieve ondersteuningsnoden	49
5.5 Multidisciplinariteit in scholen, met aandacht voor de rol van gewoon en buitengewoon onderwijs, leersteuncentra en CLB's	53
Samenstelling, rollen en verantwoordelijkheden.....	55
Zorg en ondersteuning binnen de school	57
Regie over het traject vanuit leerling- en ouderperspectief ...	58
Behoud van een neutraal en laagdrempelig aanspreekpunt ..	58
5.6 Samenwerking tussen beleidsdomeinen Onderwijs en Welzijn, en de samenwerking met andere actoren/beleidsdomeinen	59
5.7 Buitengewoon aanbod in scholen voor iedereen.....	63
5.8 Evidence-informed en meer inclusieve leeromgeving	67
5.9 Professionalisering.....	70
5.10 Speciale onderwijsleermiddelen	72
5.11 Toegankelijkheid en infrastructuur.....	74
5.12 Leerlingenvervoer en mobiliteitsondersteuning...	79
6 Eindnoten.....	81

1 Samenvatting

NOOZO – Vlaamse adviesraad handicap is oprecht tevreden dat de minister van onderwijs een concreet stappenplan voorlegt om te evolueren naar scholen voor iedereen. Die hervorming vertrekt vanuit de juiste probleemstelling:

- de erkenning dat er te veel leerlingen in apart (buitengewoon) onderwijs les volgen,
- de vaststelling dat er vandaag nog veel leerplichtige leerlingen thuiszitten,
- scholen geven aan over onvoldoende ondersteuning te beschikken om alle leerlingen kwaliteitsvol inclusief onderwijs aan te bieden.

Het vraagt moed om plannen op tafel te leggen om het huidige onderwijssysteem inclusiever te maken. NOOZO verwelkomt die ambitie.

De [consultatienota](#) schetst een systeemverandering om tegen **2040** te evolueren naar **scholen voor iedereen**. Het doel is kwaliteitsvol, inclusiever onderwijs dat maximale leerwinst biedt voor elke leerling en dat de haalbaarheid voor leerkrachten verhoogt. Deze transitie verloopt geleidelijk over een periode van 15 jaar, verdeeld in drie fasen.

- **Fase 1: Opstartfase (2025-2029)**

In de opstartfase ligt de focus op het creëren van een fundament voor de hervormingen met lessen uit de praktijk via:

- o **De opstart van pioniersscholen als proeftuin**, met een multidisciplinair team binnen de school, waarbij ondersteuning sneller tot op de klasvloer kan worden gebracht.
- o Aanbieden van **ondersteuning zonder voorafgaand verslag, attest of diagnose** (label).

- **Fase 2: Overgangsfase (2029-2034)**

In de tweede fase vindt een eerste, brede uitrol plaats van de geleerde lessen uit de pioniersscholen.

- o Het wordt juridisch mogelijk om gewoon en buitengewoon onderwijs te versmelten tot **één instelling (campusschool)**.
- o De financiering voor ondersteuning wordt grotendeels **losgekoppeld van individuele attesten, diagnoses of labels**. Voor leerlingen met complexe en intensieve noden komt er een bijkomende financiering op basis van een nieuwe **inschaling van ondersteuningsnoden**.
- o In alle scholen worden multidisciplinaire teams geïnstalleerd met diverse profielen, waaronder onderwijsassistenten.
- **Fase 3: Implementatiefase (2034-2039)**

In de finale fase maken alle scholen de definitieve omslag.

- o Alle scholen werken vanuit een inclusieve leeromgeving. De expertise uit het buitengewoon onderwijs is volledig verspreid over de multidisciplinaire teams in alle scholen.
- o Aparte programmaties voor types en opleidingsvormen in het buitengewoon onderwijs verdwijnen. In elke regio is er wel nog een geïntegreerd buitengewoon aanbod voor leerlingen met complexe noden.

1.1 De consultatienota benoemt de juiste bouwstenen voor inclusief onderwijs

De basisprincipes van deze hervorming zitten goed. Wij geloven dat een behoorlijk aantal elementen uit de consultatienota zullen bijdragen tot inclusief onderwijs, zoals:

- **Een concreet stappenplan** dat vertrekt vanuit 3 fasen. Er wordt erkend dat een **grondige systeemverandering** met een langetermijnvisie tot 2040 nodig is om tot inclusief onderwijs te komen.

- De hervorming vertrekt vanuit een recht op onderwijs voor elke leerling. Het uitgangspunt is samenleven en samen leren.
- De afstemming tussen de domeinen **Onderwijs, Welzijn, Werk, Integratie en Inburgering...** zien we als een hefboom. De koppeling met het Perspectiefplan 2040 van het VAPH en het engagement voor een breed gedragen resolutie in het Vlaams Parlement versterken de slaagkansen van de hervorming.
- De stap richting **minder attesten en labels om ondersteuning te krijgen** op de klasvloer. Onderwijs is op deze manier gericht op de ondersteuningsnoden en de specifieke onderwijsbehoeften van de leerling in plaats van op een medische diagnose.
- **De versterking van het inschrijvingsrecht.** Hoewel het onverkort inschrijvingsrecht nog uitblijft, verwelkomen we de verstrenging van de procedure bij weigeringen. Het is een belangrijke stap voorwaarts dat een individueel aangepast curriculum (IAC) niet langer bepalend zal zijn voor het inschrijvingsrecht, waardoor leerlingen met een IAC zich zonder ontbindende voorwaarde kunnen inschrijven.
- **Speciale onderwijsleermiddelen (SOL).** Het feit dat de huidige middelen behouden blijven en er een kader komt voor SOL, zodat noodzakelijke hulpmiddelen beschikbaar blijven.
- **Hervorming buitengewoon onderwijs.** Het toegankelijk maken van de expertise uit het buitengewoon onderwijs voor alle scholen kan helpen om tot een nieuw systeem te komen. Het wegvallen van het onderscheid tussen verschillende types en opleidingsvormen in het buitengewoon onderwijs zien we als een goede eerste stap in de hervorming.
- **Flexibele trajecten:** De mogelijkheid van flexibele trajecten zonder dat leerlingen verplicht les volgen in het buitengewoon onderwijs is een positieve evolutie.
- **Hoge verwachtingen:** De focus op een **kennisrijk curriculum** en hoge verwachtingen voor alle leerlingen wordt toegejuicht vanwege het emanciperende effect.

1.2 Vijf kernbezorgdheden die bijsturing vragen

Het mensenrechtenkader moet het fundament zijn en geen kanttekening

De basis van de hervorming is te weinig afgestemd op het juridische mensenrechtenkader. We missen een expliciete verankering van de principes uit het VN-Verdrag Handicap. Artikel 24 van dit Verdrag verplicht staten tot één inclusief onderwijssysteem op alle niveaus. We stellen echter vast dat de nota uitgaat van “inclusiever onderwijs” in plaats van “inclusief onderwijs”.

Het VN-Verdrag Handicap vertrekt vanuit een mensenrechtenmodel. Handicap wordt niet langer gezien als een individueel tekort, maar als het resultaat van een mismatch tussen de persoon en een omgeving die onvoldoende toegankelijk en ondersteunend is. Specifieke onderwijsbehoeften situeren zich dus niet enkel bij de leerling, maar in de manier waarop het onderwijs, de klas- en schoolomgeving georganiseerd is. De didactische aanpak, evaluatievormen, curricula en schoolcultuur kunnen drempels vormen en verhinderen een gelijkwaardige deelname aan onderwijs.

Vandaag worden leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften nog al te vaak medisch benaderd. De toegang tot ondersteuning en (redelijke) aanpassingen is gebonden aan classificerende diagnostiek of labels. Zo worden leerlingen herleid tot hun label, en krijgt hun onderwijsloopbaan vorm vanuit beperkingen, in plaats van vanuit mogelijkheden en talenten.

Het is positief dat de consultatienota stappen zet om de sterk medische benadering te verminderen door minder nadruk te leggen op diagnoses en verslagen als voorwaarde voor ondersteuning en financiering. Voor een kleine groep leerlingen met intensieve en complexe ondersteuningsnoden blijft wel een vorm van inschaling behouden.

Maar een beleid dat inzet op “inclusiever” onderwijs dreigt de verantwoordelijkheid impliciet bij de leerling te laten, waarbij extra ondersteuning of aparte trajecten worden voorzien zonder de structurele oorzaken van uitsluiting aan te pakken.

Dit staat haaks op het sociaal model, dat net vraagt om een systeemverandering: universeel ontworpen leeromgevingen, flexibele leerwegen, redelijke aanpassingen als recht (en niet als gunst), en een sterke basiszorg die diversiteit als norm beschouwt. Inclusief onderwijs vertrekt vanuit het principe dat alle leerlingen samen leren en dat het systeem zich aanpast aan de diversiteit van de leerling en niet omgekeerd.

Het principe “gewoon als het kan, buitengewoon als het nodig is” blijft centraal staan in de consultatienota. Dat is een principiële verschil met onze kijk op inclusie vanuit het mensenrechtenperspectief, waarbij het systeem zich moet aanpassen zodat elke leerling onderwijskansen krijgt in een inclusieve school. NOOZO vraagt om expliciet te kiezen voor één inclusief onderwijssysteem als einddoel, met als duidelijk streefdoel om alle leerlingen zoveel mogelijk te laten samen leren en samenleven tijdens hun leertijd.

- ✓ Veranker het VN-Verdrag Handicap als fundament van de hervorming naar scholen voor iedereen.
- ✓ Kies expliciet voor één inclusief onderwijssysteem waar alle leerlingen optimaal kunnen participeren.
- ✓ Herformuleer het principe ‘gewoon onderwijs als het kan, buitengewoon onderwijs als het nodig is’ naar een uitgangspunt dat het recht van elke leerling op inclusief onderwijs centraal stelt en waarbij het systeem zich aanpast aan de specifieke onderwijsbehoeften en de ondersteuningsnoden van elke leerling.

Heldere begrippen voorkomen spraakverwarring

In de consultatienota worden een aantal begrippen gebruikt zonder ze scherp te definiëren. Het is ons niet duidelijk wat de minister

bedoelt met inclusief onderwijs, buitengewoon aanbod, een campusschool en wie tot de groep behoort van leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden. Dit bemoeilijkt ook een inclusie- en mensenrechtentoets.

Het behoud van het begrip 'buitengewoon aanbod' roept het idee op dat apart onderwijs als aparte plaats zal blijven bestaan. NOOZO stelt voor om de term 'buitengewoon aanbod' te vervangen door 'specifieke aanpak'. Deze woordkeuze reflecteert een andere logica. Een specifieke aanpak is een dienst die de school zelf organiseert en waarvoor zij verantwoordelijk is. Het is geen aparte plaats, geen parallel traject en geen vooraf ingevulde structuur.

Wij benadrukken dat elke school voor iedereen de opdracht heeft om een specifieke aanpak aan te bieden. In sommige gevallen, voor sommige leerlingen en op sommige momenten kan die aanpak gerealiseerd worden in een eigen klascontext. Dit gebeurt dan steeds in samenspraak met de leerling en ouders. Die aparte klascontext kan nooit het vertrekpunt zijn, maar altijd een keuze die gebeurt op maat en in het kader van de specifieke noden van de leerling op dat moment. Het streefdoel blijft samenleven en samen leren tussen leerlingen met en zonder complexe en intensieve ondersteuningsnoden.

Een specifieke aanpak is flexibel, maar het recht op inclusief onderwijs staat vast. Dat vraagt bijkomende omkadering en het eigenaarschap van scholen om dit te realiseren. Zij moeten dit kunnen uitwerken op een passende manier: afhankelijk van hun context en voor de leerlingen die er op dat moment behoefte aan hebben.

Voor ouders kan de manier waarop een school de specifieke aanpak vormgeeft, een doorslaggevende factor zijn in de schoolkeuze. Het is dan ook belangrijk dat ouders de vrijheid behouden om te kunnen kiezen voor een aanpak die aansluit bij (de noden van) hun kind. Een cruciaal principe om dit te realiseren

is dat de financiering een leerling met complexe en intensieve ondersteuningsnood volgt.

Elke school voor iedereen moet voldoende financiering kunnen krijgen om een specifieke aanpak in te richten. Zo mag de kans om ergens les te volgen, niet afhangen van de vraag welke school toevallig meer middelen heeft, of eerder al een bepaalde specialisatie heeft ingericht.

Inclusief onderwijs met gezamenlijke leertijd en momenten van samenzijn is geen zwart-wit verhaal, maar een streefdoel met schakeringen. Voor de ene leerling betekent maximale participatie het grootste deel van de dag doorbrengen in dezelfde klas als leeftijdsgenoten. Voor een andere leerling betekent dat misschien bepaalde vakken samen volgen, gezamenlijke pauzes of deelname aan bepaalde schoolactiviteiten. Voor elk van deze momenten wordt dan een specifieke aanpak voorzien. Die schakeringen zijn een eerlijke erkenning van de diversiteit en nood aan maatwerk. Maar we willen vermijden dat de schakel naar minder gezamenlijke leertijd automatisch en zonder ambitie wordt gemaakt. Elke school moet daarom kunnen aantonen welk percentage van de schooltijd leerlingen met complexe noden samen met leeftijdsgenoten doorbrengen, en welke stappen zij zetten om het streefdoel van maximale participatie verder te realiseren.

- ✓ Definieer onder andere de begrippen inclusief onderwijs, buitengewoon aanbod, campusschool en complexe en intensieve ondersteuningsnood. Zorg dat de definities een mensenrechtentoets doorstaan. Gebruik heldere, nieuwe begrippen in plaats van woorden die verwijzen naar de oude structuur.
- ✓ Kies voor de term 'specifieke aanpak' in plaats van 'buitengewoon aanbod' om duidelijk te maken dat het om een dienst gaat en niet om een aparte plaats waar leerlingen les volgen.
- ✓ Geef leerlingen en ouders de vrijheid in hun schoolkeuze. Zorg daarom dat elke "school voor iedereen" de volle financiering

krijgt om een specifieke aanpak in te richten. Zorg daarbij dat leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden zich steeds kunnen inschrijven in de school die hun absolute voorkeur geniet.

Pioniersscholen als echte proeftuin voor alle leerlingen

Ondanks de ambitie om minder te labelen, zou een officieel verslag (zoals IAC of OV4) een voorwaarde blijven voor ondersteuning of een aangepast curriculum bij de eerste stappen die in de pioniersscholen worden gezet tijdens de eerste fase in de hervorming. Dit beantwoordt niet aan de mate van regelluwte die er nodig is om daadwerkelijk waardevolle lessen te kunnen trekken uit de praktijkoefeningen in pioniersscholen. Er is meer nodig om dit ten volle te kunnen benutten.

- ✓ Vermijd een verplichte samenwerking met vier vooraf vastgelegde partners (gewoon onderwijs, buitengewoon onderwijs, CLB en leersteuncentrum). Laat ook scholen toe om met een leersteuncentrum en zonder een school voor buitengewoon onderwijs samen een pioniersschool te vormen.
- ✓ Zorg ervoor dat pioniersscholen voluit kunnen experimenteren en innoveren door type-overstijgend te werken. Zorg daarbij dat er voor de specifieke onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden van elke leerling expertise aanwezig is in de pioniersschool.
- ✓ Bied voldoende garanties aan leerlingen die in het nieuwe systeem zullen starten. Zorg ervoor dat deelname aan een pioniersschool geen negatieve impact heeft op studiebekrachtiging of kwalificaties van leerlingen.
- ✓ Focus bij inschaling op specifieke onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden en niet op labels en medische diagnoses. Verduidelijk hoe de pioniersscholen deze experimenteerruimte moeten voorzien, terwijl er nog geen volwaardig alternatief kader voor inschaling beschikbaar is.

- ✓ Monitor systematisch of organisatorische keuzes niet opnieuw zullen leiden tot feitelijke vormen van segregatie. Ga na of het recht op inclusie, participatie en de ontwikkeling van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden daadwerkelijk gerealiseerd wordt.

Onverkort inschrijvingsrecht

Volgens de plannen in de consultatienota zal er in 2040 nog steeds **geen onverkort inschrijvingsrecht gelden voor elke leerling**. Voor leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden dreigen nieuwe barrières, waarbij scholen voor de start van het jaar moeten oordelen over de 'proportionaliteit' van aanpassingen. Ook nu leidt deze afweging al vaak tot weigeringen. Vooral in combinatie met de nieuwe sterke focus op leerwinst en kennis creëert dit nieuwe risico's op uitsluiting. De nadruk op 'maximale leerwinst' heeft als valkuil dat inclusie voorwaardelijk wordt. Leerlingen zouden dan enkel 'passen' in een inclusieve context als ze voldoende presteren. Dit kan kwetsbare groepen benadelen. Dit risico verdwijnt als we leerwinst voor elke leerling individueel bekijken en erkennen dat leerwinst er niet voor iedereen hetzelfde uitziet. Zolang het inschrijvingsrecht niet voor iedereen geldt, blijft inclusie voor sommige leerlingen een gunst in plaats van een recht.

- ✓ Zorg dat de proportionaliteit van redelijke aanpassingen wordt afgewogen via een zorgvuldig onderzoek: een open dialoog tussen alle betrokken partijen, een grondige analyse van de individuele noden van de leerling en een inschatting van de concrete schoolcontext.
- ✓ Zorg dat leerlingen en ouders blijvend in beroep kunnen gaan tegen weigeringsbeslissingen en zich kunnen inschrijven in een andere school.
- ✓ Laat in de pioniersscholen een onverkort inschrijvingsrecht gelden voor alle leerlingen.

- ✓ Hanteer vanaf de overgangsfase een onverkort inschrijvingsrecht in het gewoon kleuteronderwijs, zonder ontbindende voorwaarde.
- ✓ Voer een onverkort inschrijvingsrecht in voor alle leerlingen in scholen voor iedereen tegen 2040.
- ✓ Richt een centraal meldpunt op waar ouders, leerlingen en andere betrokken actoren informele weigeringen en ontradingspraktijken kunnen registreren.

Voldoende budget voor een cultuurverandering, toegankelijke infrastructuur en professionalisering

Wij betwijfelen of een hervorming van deze omvang volledig budgetneutraal kan verlopen. Wij geloven wel in de efficiëntiewinsten bij een omslag naar een volledig inclusief onderwijssysteem en de terugverdieneffecten voor de maatschappij op de lange termijn. NOOZO vraagt dat de Vlaamse regering de nodige middelen vrijmaakt voor 3 werven:

- De transitie vraagt een structureel budget. Een cultuur- en visieverandering vraagt bijkomende inzet: sensibiliseringstrajecten op school, begeleiding van schoolteams doorheen het veranderingsproces en andere zaken vragen investeringen die niet uit de bestaande werkingsmiddelen kunnen worden gehaald.
- Professionalisering vraagt een structurele hervorming van de lerarenopleiding. Ook voor actieve leerkrachten zijn middelen voor gestructureerde bijscholing nodig.
- Toegankelijkheid vraagt een eigen investeringskader. Dit is nodig voor aanpassingen aan schoolgebouwen, maar evenzeer voor speciale onderwijsmiddelen.

Deze nodige investeringen op korte termijn mogen echter niet afschrikken. Wij vragen daarom degelijke simulaties waarbij alle subsidiestromen in kaart worden gebracht en van daaruit de efficiëntiewinsten worden berekend. De structurele kost van het huidige systeem moet afgezet worden tegen de kost van het

nieuwe systeem. Daarnaast moet de transitiekost, infrastructuurinvestering en de structurele systeemkost afzonderlijk in kaart worden gebracht, zodat dit kan bijdragen aan een helder en concreet zicht op het plan, met duidelijke en geïnformeerde keuzes om de transitie naar scholen voor iedereen te kunnen laten slagen.

- ✓ Voorzie de nodige budgetten om de transitie naar één eengemaakt inclusief onderwijssysteem te maken.
- ✓ Zoek een alternatief voor in service-opleiding, zodat deze verantwoordelijkheid niet alleen bij de pedagogische begeleidingsdiensten komt te liggen.
- ✓ Maak een raamwerk om te verhelfen tegen wanneer het onderwijspersoneel geprofessionaliseerd moet zijn.
- ✓ Maak bijkomende middelen vrij om scholen te ondersteunen om hun infrastructuur toegankelijk te maken in het kader van redelijke aanpassingen.

1.3 Drie vragen om af te toetsen als leidraad om inclusie te realiseren

NOOZO gelooft in de krachtlijnen van deze hervorming. Inclusief onderwijs betekent een investering in een betere samenleving. Maar om tot een kwaliteitsvol inclusief onderwijssysteem te komen is een cultuurverandering nodig met voldoende middelen. Ze vraagt een consequente keuze voor het recht van elke leerling op inclusief onderwijs. Er zijn drie belangrijke vragen die mee de consistentie in deze hervorming kunnen bewaken:

1. Garandeert de maatregel het recht van elke leerling op inclusief onderwijs?
2. Versterkt deze maatregel de regie van leerlingen en ouders? Ondersteuning en inschaling mogen nooit over de hoofden van leerlingen en ouders worden beslist.
3. Is er voldoende financiering voor ondersteuning, voor professionalisering en voor toegankelijkheid voorzien?

Zonder een positief antwoord op deze drie vragen dreigt deze cultuuromslag gepaard te gaan met kwaliteitsverlies en teleurstelling over de hervorming. Deze vragen zijn geen bijkomende wensen, maar het fundament van de hervorming. Door hierop in te zetten kan een historische kans ten volle benut worden.

2 Situering

2.1 Context

De consultatienota past binnen de ambitie van de Vlaamse regering om tegen 2040 te **evolueren naar scholen voor iedereen**.¹ De consultatienota bouwt verder op het advies van de onafhankelijke Commissie Inclusief Onderwijs: Evolutie naar scholen voor iedereen.² Ze sluit aan bij de beleidskeuzes in het Vlaams Regeerakkoord 2024–2029 en de Beleidsnota Onderwijs en Vorming 2024–2029.³ Ze verwijst ook naar de visienota stappenplan richting een inclusiever onderwijs.⁵

De consultatienota wordt voorgelegd aan verschillende adviesraden zoals de Vlaamse Onderwijsraad, SERV, NOOZO – Vlaamse adviesraad handicap en de Vlaamse Adviesraad Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Het doel van de minister is om te komen tot een breed gedragen strategienota. Eerder werd de consultatienota al voorgelegd aan de **Staten-Generaal**. Dit gebeurde via een traject van vijf dagen waarin alle betrokken stakeholders samen reflecteerden op de visie, de strategie en het plan van aanpak in de consultatienota. De Staten-Generaal had als doel om:

- feedback te formuleren op de inhoud van de consultatienota;
- concrete en gedragen voorstellen te formuleren over de aanpassing en verdere implementatie van de consultatienota.

In de Staten-Generaal waren verschillende groepen vertegenwoordigd, waaronder:

- onderwijsprofessionals;
- onderwijsverstrekkers;
- onderwijsvakbonden;
- belangenorganisaties;
- ervaringsdeskundigen;
- experts uit andere beleidsdomeinen;

- experts met een duidelijke link naar de onderwijspraktijk.

2.2 Aanleiding

De aanleiding voor de consultatienota ligt in een aantal structurele uitdagingen binnen het huidige onderwijssysteem.⁶ Vlaanderen kent in vergelijking met andere Europese landen **een hoog aandeel leerlingen in het buitengewoon onderwijs** en **een blijvende stijging van verslagen** (voornamelijk type 2 en type 9). De attestering gebeurt op steeds jongere leeftijd.

Het schoolbeleid in het gewoon onderwijs speelt mee in de doorverwijzing van leerlingen naar het buitengewoon onderwijs. **Ook in het gewoon onderwijs** stijgt het aantal leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Leersteuncentra nemen geregeld taken op die tot de brede basiszorg en verhoogde zorg van scholen behoren. De onderwijsinspectie stelt bovendien vast dat de samenwerking tussen scholen, leersteuncentra, CLB's en pedagogische begeleidingsdiensten nog onvoldoende leidt tot een sterke brede basiszorg. Dit creëert een aantal knelpunten die verdere aandacht vragen:

- plaatstekort in het buitengewoon onderwijs,
- leerlingen die geen passend aanbod vinden en (deeltijds) thuiszitten,
- lange vervoerstijden naar scholen,
- toenemende druk op CLB's,
- scholen die niet altijd over voldoende of gepaste ondersteuning beschikken.

Daarnaast zijn er **twee fundamentele bezorgdheden**: de duidelijke oververtegenwoordiging van kansarme leerlingen in het buitengewoon onderwijs en de minder vlotte doorstroom van leerlingen in het buitengewoon onderwijs naar de arbeidsmarkt en het hoger onderwijs.

2.3 Doel

De minister van onderwijs wil inzetten op **een geleidelijke systeemverandering** over vijftien jaar met concrete maatregelen om te evolueren naar scholen voor iedereen

- waar kwaliteitsvol en inclusiever onderwijs wordt gerealiseerd,
- met leerwinst voor alle leerlingen,
- en met aandacht voor de haalbaarheid voor leerkrachten.

Er wordt een toekomstbeeld geschetst waarin alle basis- en secundaire scholen **evolueren naar scholen voor iedereen**. Dit gebeurt via evidence-informed en inclusieve leeromgevingen met:

- een kennisrijk curriculum,
- sterke didactiek,
- een rustig klas- en schoolklimaat,
- aandacht voor welbevinden,
- hoge verwachtingen voor elke leerling.

Volgens de consultatienota zal ondersteuning in 2040 minder afhankelijk zijn van formele labels en zullen in elke school multidisciplinaire teams aanwezig zijn. Gewoon en buitengewoon onderwijs werken nauwer samen, onder meer via campusscholen. Ook de financiering en het inschrijvingsrecht worden hervormd. Tegelijk blijft een gespecialiseerd aanbod behouden voor leerlingen met intensieve en complexe ondersteuningsnoden, ingebed in een inclusieve context.

2.4 Opbouw in fases

Om dat doel te bereiken zet de minister **een tijdspad** uit. Dat tijdspad beslaat 15 jaar en is opgebouwd in **drie fases**:

- 2025-2029 (huidige beleidsperiode): **opstartfase**
- 2029-2034 (tweede beleidsperiode): **overgangsfase**
- 2034-2039 (derde beleidsperiode): **implementatiefase**

In de **opstartfase** wordt de evolutie naar een meer kwalitatief en inclusiever onderwijssysteem opgestart. Daarbij zijn verschillende stakeholders betrokken en dragen zij mee verantwoordelijkheid voor de verschillende acties. Er wordt een proeftuin opgezet met pioniersscholen. Deze scholen gaan via nieuwe onderwijsvormen en samenwerkingen tussen verschillende onderwijspartners op zoek naar manieren om kwaliteitsvol en inclusief onderwijs te realiseren.

In de **overgangsfase** gaat de brede uitrol van scholen voor iedereen van start. Dit zal gebeuren aan de hand van een aangepast regelgevend kader. Dat wordt ontwikkeld op grond van de bevindingen uit het proefproject van de pioniersscholen. De eerste scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs zullen in deze fase evolueren tot scholen voor iedereen. Alle andere scholen bereiden zich ondertussen voor op dezelfde evolutie.

In de **implementatiefase** wordt elke school in Vlaanderen een school voor iedereen. In sommige van die scholen wordt er een buitengewoon aanbod georganiseerd voor leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden.

3 Positieve elementen

NOOZO – Vlaamse adviesraad handicap is tevreden dat er **eindelijk een concreet stappenplan** over de legislaturen heen komt richting één inclusief onderwijssysteem. Het vraagt moed om te erkennen dat het huidige onderwijssysteem moet veranderen en dat fundamentele stappen nodig zijn om tot één kwaliteitsvol inclusief onderwijssysteem te komen. We waarderen dat de doelstellingen vertrekken vanuit de wens om leerlingen met en zonder specifieke onderwijsbehoeften te laten samenleven en samen leren.

Ook over **de bijeenkomst van een Staten-Generaal** zijn we tevreden. We zien een grote kracht in het participatieve proces dat tijdens de Staten-Generaal gelopen is. We hopen dan ook dat er

voldoende gewicht zal toegekend worden aan de conclusies van de Staten-Generaal. NOOZO waardeert dat naast onze betrokkenheid bij de Staten-Generaal ook ons advies gevraagd werd over de consultatienota. Dit beantwoordt aan de verplichtingen in paragraaf 3 van artikel 4 van het VN-Verdrag Handicap: deelname van personen met een handicap bij de opmaak van beleid.⁷

De probleemanalyse van het huidige systeem benoemt terecht enkele cruciale knelpunten:

- het hoge aantal leerlingen in het buitengewoon onderwijs,
- de onvoldoende uitgebouwde basis- en verhoogde zorg in scholen,
- de situatie van leerlingen die vandaag geen onderwijs volgen.

We zijn tevreden dat de minister erkent dat **enkel een grondige systeemverandering** een antwoord kan bieden op deze uitdagingen en knelpunten. Het is positief dat deze transitie vanuit de bredere samenleving en over beleidsdomeinen heen wordt benaderd.

De samenwerking tussen Onderwijs, Welzijn en andere beleidsdomeinen zal hier een belangrijke rol in spelen. We zijn dan ook tevreden dat de evolutie naar meer inclusief onderwijs tegen 2040 wordt afgestemd op het perspectiefplan 2040. Dit perspectiefplan is een plan van het VAPH om samen met de andere beleidsdomeinen werk te maken van een inclusieve samenleving in 2040. Beide plannen vertrekken vanuit de gedeelde overtuiging dat samenwerking tussen verschillende beleidsdomeinen noodzakelijk is om dit doel te realiseren. Ook het engagement om te werken aan een langetermijnvisie die moet **uitmonden in een breed gedragen resolutie** in het Vlaams Parlement krijgt de volle steun van NOOZO. We vragen daarbij aandacht voor voldoende ruimte om in volgende beleidsperiodes verdere en ambitieuzere stappen te kunnen zetten.

We waarderen dat **het recht op onderwijs** voor elke leerling expliciet wordt gegarandeerd. Andere positieve stappen zijn het

delen van de expertise uit het buitengewoon onderwijs en het loslaten van diagnostiek als noodzakelijke voorwaarde voor ondersteuning.

NOOZO pleitte eerder voor **een duidelijke link tussen de pioniersscholen** in het traject naar scholen voor iedereen **en de inspiratiescholen** die als eerste met de minimumdoelen in het basisonderwijs aan de slag gaan. We zijn tevreden dat de wetenschappelijke experts die de pioniersscholen begeleiden ook de inspiratiescholen begeleiden, en er zo ook een link wordt gemaakt tussen verschillende onderwijspartners.

Het is positief dat alle scholen tijdens de huidige beleidsperiode al werk maken van een inclusieve leeromgeving, ondersteund door de pedagogische begeleidingsdiensten die hier de komende jaren prioritair op zullen inzetten. **Redelijke aanpassingen** blijven gegarandeerd: een absolute noodzaak voor NOOZO. Ook flexibele trajecten en individueel aangepaste curricula zullen mogelijk blijven voor leerlingen die er nood aan hebben. We waarderen dat in de overgangsfase enkel nog scholen voor iedereen kunnen worden opgericht en dat de lerarenopleidingen hun curricula verder moeten afstemmen op deze nieuwe context.

Er worden **cruciale stappen gezet richting een onverkort inschrijvingsrecht**. Als vertegenwoordigers van personen met een handicap hameren we hier al jaren op. Een onverkort inschrijvingsrecht maakt het mogelijk dat alle leerlingen met een handicap zich definitief mogen inschrijven in een school voor gewoon onderwijs. Voor leerlingen met IAC- of OV4-verslag gebeurt een inschrijving momenteel nog onder ontbindende voorwaarde. Vandaag kan de school de inschrijving na zestig dagen alsnog ontbinden. We verwelkomen dat de weigeringsprocedure zal worden verstrengd. Een onverkort inschrijvingsrecht voor alle leerlingen blijft voorlopig uit. Daarom vragen we dat een onverkort inschrijvingsrecht ook zal gelden voor leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsbehoeften.

Een individueel aangepast curriculum zal niet langer bepalend zijn voor het inschrijvingsrecht, maar wordt louter een onderwijskundige keuze. Een leerling die een individueel aangepast curriculum volgt, kan zich dus zonder ontbindende voorwaarde inschrijven. De mogelijkheid tot een individueel aangepast curriculum blijft wel bestaan voor leerlingen die het gemeenschappelijk curriculum niet kunnen volgen. We zien dit als een belangrijke stap voorwaarts. **De types en opleidingsvormen in het buitengewoon onderwijs worden losgelaten** in functie van financiering vanaf dat de aangepaste toekenning van omkadering in werking treedt. Het is een positieve evolutie dat dat al kan gebeuren in de opstartfase.

Tot slot stellen we het op prijs dat **de huidige middelen behouden** blijven tijdens de transitie en dat er een kader komt voor speciale onderwijsleermiddelen (SOL), zodat noodzakelijke hulpmiddelen effectief beschikbaar blijven voor leerlingen die ze nodig hebben.

4 Algemene bedenkingen

4.1 Gebrek aan afbakening van kernbegrippen en terminologie

De consultatienota hanteert **geen scherp en eenduidig begrippenkader**. Zo is het niet duidelijk wat de minister bedoelt met onder andere inclusief onderwijs, buitengewoon aanbod, campusschool en complexe en intensieve ondersteuningsnoden.

Het gevolg hiervan is dat deze begrippen op erg uiteenlopende manieren kunnen worden geïnterpreteerd. De vertegenwoordigers van NOOZO in de Staten-Generaal merkten ook al op dat het gebrek aan eenduidige definities voor verwarring zorgt. Bovendien bemoeilijkt het een toetsing aan mensenrechten- en gelijkheidsprincipes. Als deze concepten niet scherp zijn afgebakend, **dreigt interpretatieruimte** bij de invoering van

pioniersscholen en scholen voor iedereen, met mogelijke ongelijkheid of uitsluiting tot gevolg.

Aanbevelingen

- ✓ Definieer onder andere de begrippen inclusief onderwijs, buitengewoon aanbod, campusschool en complexe en intensieve ondersteuningsnaden. Zorg dat de definities een mensenrechtentoets doorstaan. Gebruik heldere, nieuwe begrippen in plaats van woorden die verwijzen naar de oude structuur.

4.2 Gebrek aan een mensenrechtenkader als basis voor inclusief onderwijs

In de consultatienota ontbreekt **een onderbouwing vanuit het juridische mensenrechtenkader** dat de overheid verplicht om een inclusief onderwijssysteem op alle niveaus te waarborgen, in overeenstemming met artikel 24 van het VN-Verdrag Handicap en artikel 22ter van de Belgische Grondwet.⁸⁹

Inclusief of inclusiever?

De visie op scholen voor iedereen in 2040 wil het onderwijs **'inclusiever'** maken. Het valt op dat de krachtlijnen uit het advies van de Commissie Inclusief Onderwijs herwerkt werden om dit einddoel te benadrukken.¹⁰ Er wordt niet langer gesproken over 'inclusief', maar over 'inclusiever'. In de consultatienota gaat de minister uit van kwaliteitsvol onderwijs voor elke leerling, maar met buitengewoon aanbod als het nodig is.

Artikel 24 van het VN-Verdrag Handicap verplicht staten om **één inclusief onderwijssysteem** uit te bouwen op alle niveaus. Leerlingen met een handicap mogen niet worden uitgesloten van het reguliere onderwijs en hebben recht op redelijke aanpassingen en ondersteuning binnen het reguliere onderwijssysteem. Algemene commentaar 4 bij het VN-Verdrag verduidelijkt dat inclusie meer is dan leerlingen toelaten in gewone scholen.¹¹ Inclusie vraagt volgens het VN-Comité een echte

systeemverandering. Een apart buitengewoon onderwijssysteem is in principe niet verenigbaar met deze verplichting, tenzij het tijdelijk is en deel uitmaakt van een duidelijke overgang naar één inclusief onderwijssysteem.

In de consultatienota gaat men uit van hybride vormen tussen gewoon en buitengewoon onderwijs op campusscholen als opstap naar scholen voor iedereen. Wij waarschuwen voor de valkuil dat het beleid toch blijft steken in twee parallelle systemen. Er moeten garanties komen dat alle leerlingen kansen zullen krijgen op inclusief onderwijs: **samen leren en samenleven** voor het overgrote deel van de tijd, zonder aparte klassen en zonder beperkte ontmoetingsruimtes.

Aanbevelingen

- ✓ Kies expliciet voor één inclusief onderwijssysteem waar alle leerlingen optimaal kunnen participeren.
- ✓ Vermijd structuren of organisatorische modellen die in de praktijk opnieuw tot opdeling kunnen leiden. Denk niet in klassieke klasstructuren of campusmodellen.
- ✓ Herformuleer het principe 'gewoon onderwijs als het kan, buitengewoon onderwijs als het nodig is' naar een uitgangspunt dat het recht van elke leerling op inclusief onderwijs centraal stelt en waarbij het systeem zich aanpast aan de specifieke onderwijsbehoeften en de ondersteuningsnoden van elke leerling.

Focus op kennis en leerwinst

De consultatienota beschrijft dat wordt toegewerkt naar kwaliteitsvol en meer inclusief onderwijs met "**leerwinst voor alle leerlingen én haalbaarheid voor leerkrachten**". In die formulering is het belangrijk om scherp te stellen wat er precies onder leerwinst en haalbaarheid wordt begrepen.

De geplande evolutie naar meer inclusief onderwijs vertrekt vanuit **een stevige basis**: ambitieuze minimumdoelen, een kennisrijk

curriculum en hoge verwachtingen voor alle leerlingen. Een kennisrijk curriculum geldt als hefboom om alle leerlingen toegang te geven tot krachtige, gedeelde kennis. Dit kunnen we vanuit NOOZO toejuichen. Hoge verwachtingen voor leerlingen hebben een emanciperend effect.

Maar inclusief onderwijs mag **niet verengd worden tot het behalen van leerdoelen** door zoveel mogelijk leerlingen, een kennisrijk curriculum en sterke didactiek. We erkennen het spanningsveld tussen een focus op kennis, hoge verwachtingen en het streven naar inclusief onderwijs. Hoe combineer je hoge verwachtingen en gemeenschappelijke minimumdoelen met een diverse leerlingenpopulatie waarin verschillen in tempo, voorkennis en nood aan ondersteuning groot zijn? Inclusie vraagt om doordachte flexibiliteit.

Gemeenschappelijke minimumdoelen moeten scherp en inhoudelijk sterk zijn, maar ook realistisch geformuleerd en gefaseerd in leerlijnen. We missen daarbij expliciete aandacht voor **de sociaal-emotionele vorming** van leerlingen. Hoe worden kwetsbare leerlingen opgenomen in de groep? Wat met hun psychisch welbevinden?

Onvermijdelijk komen we uit bij de vraag wat '**maximale leerwinst**' betekent. Hoewel leerontwikkeling essentieel is, mag dit niet het centrale beoordelingscriterium worden in het debat over inclusie. Wanneer leerwinst te sterk op de voorgrond wordt geplaatst, ontstaat het risico dat inclusie impliciet voorwaardelijk wordt gemaakt. Leerlingen zouden dan slechts passen binnen een inclusieve context als zij voldoende presteren.

Door de focus op het kennisrijke curriculum leeft de vrees dat **het recht op gepaste ondersteuning en redelijke aanpassingen** aan leerwinst gekoppeld wordt. Die angst vertrekt vanuit de huidige realiteit. Al te vaak horen leerlingen en hun ouders dat de school wel bereid is om redelijke aanpassingen toe te staan, maar dat die keuze dan wel het recht op een officieel getuigschrift in het gedrang brengt.

Leerwinst kan een belangrijk gevolg zijn van kwaliteitsvol inclusief onderwijs, maar mag niet de enige reden zijn om te hervormen tot een inclusief schoolsysteem. Inclusie mag geen middel zijn om enkel prestaties te verhogen, maar wel een manier om kwaliteitsvol onderwijs te bieden aan alle leerlingen. Evoluëren naar één inclusief onderwijssysteem is een principiële keuze voor gelijke rechten, gedeelde leeromgevingen en maatschappelijke participatie.

Algemene commentaar 4 rond inclusief onderwijs (bij artikel 24 uit het VN-Verdrag Handicap) verduidelijkt wat onder **leren en hoge verwachtingen** wordt begrepen:¹²¹³

“ Een “gehele persoon”-benadering: het vermogen van eenieder om te leren wordt erkend en er worden hoge verwachtingen gesteld aan alle leerlingen, ook aan leerlingen met een handicap. [...] Bij het plannen van onderwijsactiviteiten ligt de nadruk meer op de capaciteiten en aspiraties van de leerlingen dan op de inhoud. [...] Het onderwijssysteem moet een gepersonaliseerd onderwijsantwoord bieden, in plaats van te verwachten dat leerlingen in het systeem passen.

Het is dus belangrijk om **een ondersteuningsgericht model** uit te werken vanuit de leercontext, de sterktes, de participatie- en ontwikkelkansen van alle leerlingen. Het VN-Verdrag vraagt dus een onderwijssysteem dat niet enkel op cognitieve leerresultaten inzet. Het moet bijdragen aan het vermogen van elke leerling om actief, zelfstandig en betekenisvol deel te nemen aan de samenleving. Ondersteuning en aanpassingen mogen niet uitsluitend beoordeeld worden op basis van leerresultaten, maar ook op hun impact op het welzijn, de participatie en de levenskwaliteit van de leerlingen. Ook leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden moeten een volwaardige plaats krijgen in scholen voor iedereen.

In ons eerdere advies over de invoering van **minimumdoelen** in het (buiten-)gewoon basisonderwijs pleitte NOOZO ervoor om de

invoering van het kennisrijk curriculum en minimumdoelen via de start van inspiratiescholen te linken aan de start van de pioniersscholen.¹⁴ Minimumdoelen kunnen dan zodanig bijgestuurd en ingevoerd worden dat ze het leren van alle leerlingen versterken. Ze moeten elke leerling ondersteunen in hun ontwikkeling en aansluiten bij individuele behoeften en mogelijkheden. Leerlingen met een individueel aangepast curriculum moeten minimumdoelen blijven nastreven, maar die doelen mogen geen rem zijn op hun persoonlijke leertraject. Met andere woorden: het nastreven van minimumdoelen mag er niet toe leiden dat een leerling vastzit op een bepaald niveau of geen verdere voortgang kan maken zolang die doelen niet bereikt zijn.

Aanbevelingen

- ✓ Ontwikkel één kwaliteitsvol inclusief onderwijssysteem dat ondersteuningsgericht is vanuit de leercontext, de sterktes, participatie- en ontwikkelkansen van alle leerlingen.
- ✓ Link de invoering van het kennisrijk curriculum en minimumdoelen aan de start van de pioniersscholen en het invoeren van scholen voor iedereen.

Haalbaarheid

De Staten-Generaal had als doel om concrete en gedragen voorstellen te formuleren en diende dus ook om **draagvlak voor meer inclusie te creëren** in het onderwijsveld en daarbuiten. Ook NOOZO benadrukt dat breed draagvlak, zowel bij de onderwijspartners als over de domeinen heen, essentieel is om te komen tot een ingrijpende systeemverandering richting scholen voor iedereen. Tegelijkertijd mag **haalbaarheid** niet ingevuld worden als de 'draagkracht van de leerkracht'. Op die manier wordt het recht op inclusief onderwijs afhankelijk gemaakt van wat een individuele leraar aankan en verschuift daarmee ook de verantwoordelijkheid van het beleid naar het individu.

Wij streven naar één inclusief onderwijssysteem. We vinden het daarbij essentieel dat schoolteams zich **voldoende ondersteund**

en versterkt voelen om inclusie waar te maken. Haalbaarheid mag echter geen voorwaarde zijn voor het recht op inclusie. Dat strookt namelijk niet met de verplichtingen die voortvloeien uit het VN-Verdrag Handicap, waarbij inclusie een recht is van iedere leerling. Het is de verantwoordelijkheid van de overheid om daarvoor de randvoorwaarden te creëren, onder meer via:

- voldoende gepaste ondersteuning,
- duidelijke inclusieve kaders,
- een doordachte financiering.

De overheid moet het inclusief onderwijssysteem zo organiseren dat leerkrachten hun opdracht kwaliteitsvol en duurzaam kunnen uitvoeren.

Aanbevelingen

- ✓ Organiseer het inclusief onderwijssysteem zo dat leerkrachten hun opdracht kwaliteitsvol en duurzaam kunnen uitvoeren. Zorg voor voldoende gepaste ondersteuning, inclusieve kaders en doordachte financiering.

4.3 Onduidelijkheid over financiering

NOOZO twijfelt of de transitie naar een eengemaakt inclusief onderwijssysteem budgetneutraal uitgevoerd kan worden. We vinden het belangrijk dat er **voldoende financiering** wordt vrijgemaakt voor het transitieproces, de huidige uitgaven en de structurele kost van het toekomstig systeem. Dit is extra urgent omdat het huidige budget nauwelijks ruimte laat voor bijkomende transitieprocessen.

We vragen garanties dat de nodige investeringen zullen gebeuren. Aan de basis daarvan moet een goede simulatie liggen waarbij de verschillende subsidiestromen in kaart worden gebracht. Verder stellen we voor om de budgetten voor onderwijs- en lespraktijken, voor de infrastructuur en voor de opleiding van professionals uit elkaar te trekken. We geloven dat het nieuwe onderwijssysteem zal leiden tot **efficiëntiewinsten**. Bovendien zal een eengemaakt

inclusief onderwijssysteem zorgen voor terugverdieneffecten voor de samenleving.

Aanbevelingen

- ✓ Voorzie de nodige budgetten om de transitie naar één eengemaakt inclusief onderwijssysteem te maken.

4.4 Betrokkenheid van leerlingen en ouders

Betrek leerlingen en ouders actief op alle niveaus van het hervormingstraject. Leerlingen en ouders beschikken namelijk over unieke ervaringskennis. Zij weten vanuit hun eigen ervaringen wat werkt en wat niet werkt. Die kennis moet expliciet erkend worden als volwaardige expertise.

Op macroniveau werden **leerlingen en ouders als ervaringsdeskundigen** betrokken in de Staten-Generaal. We zijn tevreden dat de stem van personen met een handicap en hun contextfiguren hier gehoord werd. De stem van leerlingen kwam hier nog niet sterk genoeg naar boven. Dat kwam niet enkel door het beperkte aantal aanwezige leerlingen, maar vooral omdat hun stem niet voldoende serieus genomen werd. Dat is vooral omdat ze vertrokken vanuit een ongelijke startpositie en verwacht werden om op dezelfde manier als professionals te participeren.

Daarom pleiten we voor **een participatietraject op maat van leerlingen** in het inclusief, gewoon en buitengewoon onderwijs. Zorg hierbij dat ze effectief kunnen meedoen, bijvoorbeeld door voldoende voorbereidingstijd en -ruimte en aandacht voor integrale toegankelijkheid. Zo kan ook hun stem meegenomen worden in de verdere uitbouw van het inclusief onderwijs in Vlaanderen.

Wij vragen om leerlingen en ouders verder te betrekken in de volgende beleidsprocessen van de hervorming (macroniveau). Geef ze een stem in **de onafhankelijke commissie die het tijdspad zal opvolgen** en op basis van monitoring aanbevelingen

zal formuleren voor de overgangs- en implementatiefase. Ook in het expertenpanel dat de pioniersscholen zal begeleiden is de stem van leerlingen en ouders waardevol.

Ook **op het niveau van de school** (het mesoniveau) is het nodig om leerlingen en ouders te betrekken. Zo moeten leerlingen en hun ouders de regie behouden over hun traject, de ondersteuning en wie betrokken is in het team rond de leerling, zoals bijvoorbeeld persoonlijk assistenten en de therapeuten die ouders aanbrengen.

Op het niveau van de individuele leerling (het microniveau) moeten beslissingen vanuit een evenwaardig partnerschap genomen worden. Dat partnerschap vertrekt vanuit gelijkwaardigheid en erkenning van expertise. Dit ontstaat niet vanzelf. Vandaag ervaren leerlingen en ouders nog te vaak een machtsonevenwicht. Een gelijkwaardige positie innemen vraagt om horizontale samenwerking, waarbij geen enkele stem zwaarder doorweegt dan een andere. Evenwaardig partnerschap veronderstelt gedeeld beslissingsrecht. De samenwerking is geen formaliteit, maar vertrekt vanuit een wezenlijke betrokkenheid bij ondersteuning, evaluatie, doorstroom en redelijke aanpassingen. Beslissingen mogen niet eenzijdig genomen worden en informatie moet volledig en transparant gedeeld worden.

Aanbevelingen

- ✓ Betrek leerlingen en ouders op elk niveau in het verdere traject naar één inclusief onderwijssysteem in 2040.
- ✓ Bouw een toegankelijk participatietraject uit voor leerlingen in het inclusief, gewoon en buitengewoon onderwijs zodat ook hun stem voldoende meegenomen kan worden in het verdere proces.
- ✓ Geef leerlingen en ouders een plaats in de onafhankelijke commissie die het tijdspad zal opvolgen. Betrek hen ook bij begeleiding en opvolging van de pioniersscholen.

- ✓ Zorg dat leerlingen en hun ouders de regie behouden over hun traject en dat beslissingen vanuit een evenwaardig partnerschap genomen worden.

4.5 Beleidsdomeinoverschrijdend assessment

De consultatienota verduidelijkt onvoldoende welke leerlingen onder de noemer van **leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden** vallen.

De algemene trend in Europa wijst op een verschuiving weg van louter medische of categoriale modellen naar een meer holistische en onderwijsgerichte benadering. Deze evolutie vertrekt vanuit **de specifieke onderwijsbehoeften en de ondersteuningsnoden van de leerling**, en niet langer vanuit classificerende diagnoses.

Momenteel beschikt Vlaanderen niet over een instrument om de specifieke onderwijsbehoeften van leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden op een gestandaardiseerde en objectieve manier in te schalen. Tegelijk kan een dergelijk instrument het proces van **handelingsgerichte diagnostiek** of de inschatting door een multidisciplinair team nooit vervangen.

Het CLB organiseert handelingsgerichte diagnostiek vandaag via het Prodia-model.¹⁵ Volgens het Prodia-model is handelingsgerichte diagnostiek (HGD) een systematische en doelgerichte manier van kijken en werken die focust op **wat een leerling nodig heeft om goed te functioneren in de klas**. De focus ligt niet op een diagnose stellen, maar op het in kaart brengen van de onderwijs- en ondersteuningsnoden, rekening houdend met zowel de sterktes als de uitdagingen van de leerling. Daarbij wordt steeds gekeken naar de wisselwerking tussen de leerling en zijn omgeving: school- en thuiscontext, leefomgeving, vriendenkring ... Het doel is het welbevinden en de deelname van de leerling aan school en maatschappij te versterken. Daarbij staan volgende vragen centraal:

- Waar wil de leerling naartoe?

- Wat is een haalbaar en betekenisvol doel?
- Welk groeiproces heeft de leerling voor ogen?
- Welke stappen zijn nodig om dat doel te bereiken?
- Welke ondersteuning is daarvoor nodig?

Beeldvorming blijft essentieel om te komen tot biopsychosociale verklaringen voor problemen. Indicering moet daarom steeds gebaseerd zijn op individuele onderwijs- en ondersteuningsnoden, en niet louter op classificerende diagnoses.

Bij de ontwikkeling of keuze van een gestandaardiseerd instrument is het essentieel dat meervoudige en/of onzichtbare handicaps correct en genuanceerd in beeld worden gebracht. NOOZO signaleert vanuit onze ervaringsdeskundigheid dat **gestandaardiseerde tools vaak tekortschieten** bij handicapdiversiteit en neurodivergentie.

Het VN-Verdrag Handicap schrijft geen specifiek inschalingsinstrument voor, maar formuleert wel **duidelijke principes**. Een inschalingsinstrument moet vertrekken vanuit het sociaal model van handicap, met nadruk op sociale en omgevingsfactoren, en moet ondersteuning toekennen op basis van de individuele behoeften en keuzes van de persoon zelf. Participatie van personen met een handicap en hun vertegenwoordigende organisaties moet gegarandeerd worden bij het ontwerp én de uitvoering van inschalingsinstrumenten. Actieve betrokkenheid bij het ontwerp is noodzakelijk om de principes van autonomie en zelfbeschikking te respecteren.

Het gebruik van een onafhankelijk en beleidsdomeinoverschrijdend instrument impliceert ook de ontwikkeling van **een intersectoraal platform voor gegevensdeling**. Positief is dat leerlingen en ouders hierdoor niet telkens opnieuw hun verhaal moeten doen. Tegelijkertijd moeten de principes van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), beroeps- en ambtsgeheim en duidelijke bewaartermijnen strikt gerespecteerd worden. Er moet

helderheid zijn over de regie over het dossier, wie het dossier kan raadplegen en het recht om vergeten te worden.

Gegevensdeling via een intersectoraal digitaal platform moet zorgvuldig, transparant en met rechtszekerheid georganiseerd worden. Het principe van **geïnformeerde toestemming** van de gebruiker moet hierbij centraal staan: informatie wordt uitsluitend gedeeld mits expliciete toestemming van de gebruiker. Ouders en leerlingen moeten steeds inzagerecht hebben in hun dossier en op een toegankelijke en eenvoudige manier hun toestemming kunnen intrekken. Bovendien moet ondersteuning altijd gegarandeerd blijven, ook wanneer een leerling of ouder geen toestemming geeft om informatie te delen.

Een onafhankelijk en beleidsdomeinoverschrijdend assessment mag er nooit toe leiden dat beslissingen zonder de betrokkenheid van leerlingen en ouders worden genomen. Beslissingen over ondersteuningsnoden hebben een directe en ingrijpende impact op het onderwijs- en ontwikkelingsparcours van een kind. In het assessmentproces moeten **leerlingen en ouders actief als volwaardige partner** betrokken worden en mee de regie in handen krijgen.

Er is nood aan **structureel overleg en nauwe samenwerking** tussen leerlingen, ouders en welzijns- en onderwijsactoren om te komen tot een accurate inschaling van onderwijs- en ondersteuningsnoden. Zij horen mee aan de tekentafel te zitten en daadwerkelijk mee te beslissen. De inschaling moet het resultaat zijn van een dialoog tussen de leerling, ouders en inschaler. Ook de context moet in beeld worden gebracht, aangevuld met observaties over een langere periode en met regelmatige herziening.

Tot slot moet er een duidelijke, toegankelijke en onafhankelijke **beroepsprocedure** worden voorzien bij meningsverschillen.

Aanbevelingen

- ✓ Definieer helder en transparant welke leerlingen onder de groep van leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden vallen.
- ✓ Baseer indicering op individuele specifieke onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden, niet op louter classificerende diagnoses. Ontwikkel of selecteer een instrument dat het sociaal model van handicap hanteert en sociale en omgevingsfactoren mee in rekening brengt.
- ✓ Garandeer dat meervoudige, onzichtbare en neurodivergente handicaps correct en genuanceerd worden meegenomen in de inschaling.
- ✓ Betrek personen met een handicap en hun vertegenwoordigers structureel bij ontwerp én uitvoering van het inschalingsinstrument.
- ✓ Ontwikkel gegevensdeling via een intersectoraal platform op een zorgvuldige en transparante manier. Doe dit in overeenstemming met de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Waarborg regie over het dossier, duidelijke bewaartermijnen en het recht om vergeten te worden.
- ✓ Maak geïnformeerde toestemming, inzagerecht en het recht op intrekking van toestemming fundamenteel. Garandeer ondersteuning, ook wanneer geen toestemming tot gegevensdeling wordt gegeven.
- ✓ Veranker leerlingen en ouders als volwaardige partners met medezeggenschap en voorkom beslissingen over hun hoofd. Informeer leerlingen en ouders tijdig en helder over het doel, de procedure en de mogelijke gevolgen van het assessment.
- ✓ Organiseer structureel overleg tussen leerlingen, ouders en onderwijs- en welzijnsactoren en maak inschaling het resultaat van dialoog, observatie en regelmatige herziening.
- ✓ Voorzie een duidelijke, toegankelijke en onafhankelijke beroepsprocedure bij meningsverschillen.

5 Tijdspad om te evolueren naar scholen voor iedereen

5.1 Pioniersscholen

De beweging naar scholen voor iedereen wordt in de consultatienota vooral opgevat als **een nieuwe manier van organiseren en samenwerken** tussen gewoon en buitengewoon onderwijs, leersteuncentra en CLB's. Dit krijgt tijdens de opstartfase vorm via pioniersscholen. Dit zijn samenwerkingen tussen:

- één of meerdere scholen voor gewoon onderwijs,
- en één of meerdere scholen voor buitengewoon onderwijs,
- aangevuld met één of meerdere CLB's en leersteuncentra,
- met een maximum van vier scholen in het samenwerkingsverband.

Zij werken samen om een multidisciplinair team te vormen dat ondersteuning biedt aan leerlingen en leerkrachten in de pioniersscholen.

De Commissie Inclusief Onderwijs schoof **een bredere waaier aan mogelijkheden** naar voren om pioniersscholen op te starten.¹⁶ Daarin werd bijvoorbeeld ook de optie vermeld dat een gewone school samen met een leersteuncentrum een pioniersschool kan vormen, zonder dat daar noodzakelijk een school voor buitengewoon onderwijs bij betrokken is. De consultatienota lijkt die ruimere benadering te vernauwen en vertrekt expliciet van de veronderstelling dat de inzet en expertise van scholen voor buitengewoon onderwijs cruciaal is voor de opstart van pioniersscholen.

Verder stelde de Commissie dat pioniersscholen alle instrumenten en middelen moeten krijgen om actief inclusief onderwijs te realiseren voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften in scholen voor iedereen. Het doel van deze projecten zou niet alleen een nieuwe manier van samenwerken en organiseren mogen zijn.

Het moet mogelijk worden dat pioniersscholen al kunnen **functioneren in lijn met het einddoel**: één inclusief onderwijssysteem.

Vanuit die visie zouden pioniersscholen dus moeten kunnen handelen **alsof de systeemtransformatie al gerealiseerd is**. Daarom moet er in de pioniersscholen een onverkort inschrijvingsrecht gelden voor alle leerlingen. Zo is het ook belangrijk dat er voor elk type expertise aanwezig is in de pioniersschool. Dit kan vanuit de samenwerking met ofwel een school voor buitengewoon onderwijs, ofwel een leersteuncentrum.

Aanbevelingen

- ✓ Laat meer flexibiliteit toe in de samenstelling van samenwerkingsverbanden bij de opstart van pioniersscholen, zodat deze een realistische afspiegeling zijn van het onderwijslandschap en de samenleving.
- ✓ Laat in de pioniersscholen een onverkort inschrijvingsrecht gelden voor alle leerlingen.
- ✓ Vermijd een verplichte samenwerking met vier vooraf vastgelegde partners (gewoon onderwijs, buitengewoon onderwijs, CLB en leersteuncentrum). Laat ook scholen toe om met een leersteuncentrum en zonder een school voor buitengewoon onderwijs samen een pioniersschool te vormen.
- ✓ Laat pioniersscholen functioneren in lijn met het einddoel van één inclusief onderwijssysteem, alsof de systeemtransformatie al gerealiseerd is.
- ✓ Zorg ervoor dat pioniersscholen voluit kunnen experimenteren en innoveren door type-overstijgend te werken. Zorg daarbij dat er voor de specifieke onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden van elke leerling expertise aanwezig is in de pioniersschool.

Leerlingen type 2

In het voorontwerp onderwijsdecreet XXXVI wordt een extra werkingsbudget voorzien voor **bijkomende capaciteit** voor leerlingen met een IAC-verslag type 2 in het buitengewoon onderwijs.¹⁷ De focus voor dit extra werkingsbudget wordt gelegd op type 2, omdat er capaciteitsnoden zouden zijn voor dit type in het buitengewoon onderwijs. Voor andere types wordt in het decreet geen extra werkingsbudget voorzien. Deze keuze wordt als volgt gemotiveerd:

- er zouden minder uitgesproken capaciteitsnoden zijn;
- vanaf 2026 worden voor deze leerlingen bijkomende mogelijkheden gecreëerd binnen de pioniersscholen.

In het onderwijsdecreet wordt dit verder uitgelegd: "Voor de leerlingen van type 2 is los van de pioniersscholen een bijkomende inspanning nodig voor bijkomende capaciteit, omdat de noden voor deze doelgroep hoog zijn en inclusie nog minder evident. Voor de doelgroep van leerlingen met een ernstig meervoudige beperking die tot type 2 behoren, is een aanbod buitengewoon onderwijs nog meer aangewezen."

We plaatsen een kanttekening bij deze vereenvoudiging: de voorbije jaren zijn tal van inclusietrajecten voor type 2-leerlingen succesvol gerealiseerd. Ook zij hebben recht op inclusie. Het is daarom nodig dat de transitie naar scholen voor iedereen van bij de start gericht is op de inclusie van elke leerling.

NOOZO vreest dat de groep type 2-leerlingen **minder kansen** zal krijgen op een inclusief aanbod in pioniersscholen. Het mag niet de bedoeling zijn dat type 2-leerlingen uit de boot zullen vallen en minder toegang krijgen tot inclusief onderwijs. Wij vragen om expliciet de stelling te corrigeren dat inclusie "minder evident" is voor bepaalde types van leerlingen. Zorg ervoor dat die ondersteuning ook beschikbaar is in pioniersscholen en later in scholen voor iedereen. De pioniersscholen moeten verwelkomend zijn voor alle leerlingen.

Aanbevelingen

- ✓ Zorg ervoor dat pioniersscholen expliciet tegemoetkomen aan de specifieke onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden van leerlingen type 2 (leerlingen met een verstandelijke beperking).

Regelluwte

Om de pioniersscholen alle kansen te geven, krijgen zij de mogelijkheid om af te wijken van bestaande regels. De voorgestelde regelluwte uit de consultatienota mag **fundamentele rechten niet aantasten**. Ook moeten leerlingen die in het nieuwe systeem zullen starten, hun schoolloopbaan kunnen afmaken in het inclusief onderwijs. Het kan nooit de bedoeling zijn dat leerlingen na drie schooljaren plots weer in een totaal ander systeem terechtkomen. Deelname aan een pioniersschool mag geen negatieve impact hebben op studiebekrachtiging of kwalificaties van leerlingen.

We stellen met verbazing vast dat binnen de pioniersscholen nog steeds een IAC- of OV4-verslag als formele voorwaarde geldt om een aangepast curriculum te kunnen volgen. Dit roept fundamentele vragen op over de mate waarin de beoogde regelluwte daadwerkelijk wordt benut om drempels weg te werken. De experimenteerruimte voor pioniersscholen zou als doel moeten hebben om **ondersteuning flexibeler en minder gebonden aan verslagen** te organiseren. Als ook hier een verslag noodzakelijk blijft om aangepaste trajecten of intensieve ondersteuning mogelijk te maken, blijft het systeem van indicatiestelling en categorisering in stand gehouden. Dat beantwoordt niet aan de ambitie om te evolueren naar scholen voor iedereen, waarin onderwijs en ondersteuning vertrekken vanuit specifieke onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden in plaats van diagnoses of administratieve labels.

Vasthouden aan verslaggeving als toegangspoort tot ondersteuning blijft ouders en leerlingen dwingen om een formeel diagnostisch traject te doorlopen, met blijvende risico's op wachtlijsten, medicalisering, strategisch labelen en uitsluiting.

Diagnose is een statisch gegeven. Leerlingen kunnen bij eenzelfde diagnose verschillende noden hebben. In dat geval hebben ze dus nood aan een andere aanpak. Het is belangrijk om bij inschaling te focussen op specifieke onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden en niet op labels, verslagen en medische diagnoses. Tegelijkertijd kan een diagnose nog steeds nuttig zijn als startpunt in de zoektocht naar een geschikte onderwijsaanpak.

Het vormt een knelpunt dat er tijdens de opstartfase nog **geen alternatief kader voor inschaling** beschikbaar is. Tegelijkertijd is het essentieel dat de pioniersscholen volledig de ruimte krijgen om te experimenteren met een brede beeldvorming van de leerlingen en met een aangepast financieringssysteem dat niet vertrekt vanuit diagnostiek. Er moet een antwoord geboden worden op hoe de pioniersscholen die ruimte zullen voorzien, terwijl er nog op twee gedachten wordt gehinkt.

Aanbevelingen

- ✓ Bied voldoende garanties aan leerlingen die in het nieuwe systeem zullen starten. Zorg ervoor dat deelname aan een pioniersschool geen negatieve impact heeft op studiebekrachtiging of kwalificaties van leerlingen.
- ✓ Focus bij inschaling op specifieke onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden en niet op labels en medische diagnoses. Verduidelijk hoe de pioniersscholen deze experimenteerruimte moeten voorzien, terwijl er nog geen volwaardig alternatief kader voor inschaling beschikbaar is.

Monitoring en evaluatie

In de consultatienota wordt voorgesteld om **een expertenpanel** aan te stellen om de pioniersscholen te begeleiden. Zij zullen op basis van een onderzoek de pioniersscholen evalueren om kansen en knelpunten te identificeren. Daarnaast zullen ze aanbevelingen formuleren over hoe alle scholen kunnen evolueren naar scholen voor iedereen. We vragen om leerlingen en ouders een stem te geven in dit expertenpanel.

Op dit moment lopen al **pilootprojecten** voor een inclusieve aanpak in gewoon onderwijs (bijvoorbeeld Onwijs Onderwijs). Deze pilootprojecten moeten duurzaam verankerd worden. De kennis en expertise vanuit deze pilootprojecten moet meegenomen worden in de evaluaties van de pioniersscholen. Monitoring zou meer moeten zijn dan een evaluatie van organisatie en samenwerking, klasmanagement en onderwijskwaliteit. Ze moet ook expliciet nagaan of het recht op inclusie, de participatie en de ontwikkeling van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden daadwerkelijk gerealiseerd worden. Verder moet er ook gemonitord worden of de pioniersscholen een weerspiegeling van de maatschappij zijn.

Veranderingsprocessen kosten vaak meer tijd dan vijf jaar om volledig door te voeren. Aan het eind van de opstartfase zal het expertenpanel het succes van de pioniersscholen nog niet volledig kunnen nagaan. Daarom is het belangrijk dat evaluatie verder gebeurt na de overgangsfase en tijdens de implementatiefase. Zo kunnen **de geleerde lessen** samengebracht worden om te verspreiden bij andere scholen.

Wij vragen om tijdens de evaluatie expliciet in kaart te brengen of **elke leerling toegang** heeft **tot de school van hun keuze**. Het beleid moet er zicht op hebben of leerlingen nog steeds onder tafel zullen worden geweigerd en of de keuzevrijheid van leerlingen en ouders gegarandeerd blijft.

Aanbevelingen

- ✓ Geef leerlingen en ouders een stem in het expertenpanel die de proeftuin met pioniersscholen zal evalueren.
- ✓ Neem alle bestaande pilootprojecten en nieuwe inclusieve experimenten expliciet mee in evaluaties van pioniersscholen.
- ✓ Monitor systematisch of organisatorische keuzes niet opnieuw zullen leiden tot feitelijke vormen van segregatie. Ga na of het recht op inclusie, participatie en de ontwikkeling van leerlingen

met specifieke onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden daadwerkelijk gerealiseerd wordt.

- ✓ Breng in kaart of de keuzevrijheid van leerlingen en ouders daadwerkelijk wordt gerespecteerd en of weigeringen onder tafel niet langer gebeuren.

5.2 Samenwerking en afstemming tussen gewoon en buitengewoon onderwijs richting scholen voor iedereen, met inbegrip van maatregelen rond programmatie

In de consultatienota geeft vorm aan een samenwerking tussen gewoon en buitengewoon onderwijs:

- In de opstartfase zullen scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs **het onderwijsaanbod samen vormgeven**. Er zal bekeken worden hoe de regelgeving aangepast kan worden, zodat programmatie van nieuw aanbod buitengewoon onderwijs kan gebeuren in een context van samenwerking.
- In de overgangsfase kan het aanbod gewoon onderwijs en buitengewoon onderwijs **geïntegreerd worden in één instelling als campusschool**. Bovendien zal er bekeken worden vanaf wanneer en voor welk aanbod van types en opleidingsvormen een programmatiestop voor nieuw aanbod buitengewoon onderwijs kan ingaan. Waar wel nieuw aanbod kan worden geprogrammeerd, gebeurt dit in de context van scholen voor iedereen.
- In de implementatiefase wordt **elke school** in Vlaanderen **een school voor iedereen**, waarbij al dan niet een buitengewoon aanbod voorzien wordt. De aparte programmaties voor types en opleidingsvormen buitengewoon onderwijs, zoals we ze vandaag kennen, verdwijnen.

Wij adviseren om in de opstartfase **alleen waar dat noodzakelijk is een beperkt en tijdelijk bijkomend aanbod** in het buitengewoon onderwijs te voorzien, gericht op het opvangen

van blinde vlekken in het huidige aanbod. Dit kan voor NOOZO enkel als overgangsmaatregel binnen een duidelijke strategie richting een inclusief onderwijssysteem.

Het uiteindelijke doel is dat **alle leerlingen toegang hebben tot de juiste en nodige expertise en ondersteuning**. Breng daarom eerst de bestaande lacunes in kaart. Waar schiet het huidige aanbod voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften tekort? Nieuw aanbod moet zich prioritair richten op die lacunes en tegelijk bijdragen aan **de opbouw en het delen van die expertise**, met het oog op de verdere ontwikkeling van een inclusief onderwijssysteem.

In de overgangsfase zouden bestaande scholen in het buitengewoon onderwijs hun aanbod **niet meer** mogen **uitbreiden**. Alle middelen die op dat moment nog geïnvesteerd worden in bijkomend aanbod in het buitengewoon onderwijs, kunnen namelijk niet geïnvesteerd worden in scholen voor iedereen. Daardoor bestaat het risico dat tijdens de overgangsfase bestaande structuren worden bestendig in plaats van een effectieve transitie naar inclusief onderwijs te realiseren.

Aanbevelingen

- ✓ Voorzie in de opstartfase enkel waar noodzakelijk een beperkt en tijdelijk bijkomend aanbod in het buitengewoon onderwijs, gericht op het opvangen van huidige blinde vlekken. Analyseer zorgvuldig waar er lacunes bestaan en streef er op deze manier naar dat alle leerlingen toegang hebben tot de juiste expertise en ondersteuning.
- ✓ Zorg ervoor dat bijkomend aanbod bijdraagt aan de opbouw en het delen van expertise, met het oog op de verdere ontwikkeling van een inclusief onderwijssysteem.
- ✓ Verhinder in de overgangsfase een uitbreiding van het aanbod in bestaande scholen voor buitengewoon onderwijs, zodat de middelen daarvoor in scholen voor iedereen kunnen geïnvesteerd worden.

Campuscholen

De samenwerking tussen gewoon en buitengewoon onderwijs mag niet beperkt worden tot de formule van campuscholen. Uiteraard moet **een specifieke aanpak** in functie van handicapspecifieke noden mogelijk zijn op scholen, maar dit moet niet noodzakelijk in een volledig aparte klas of deel van de school georganiseerd worden.

GRIP vzw publiceerde recent **een praktijkonderzoek naar campuscholen** en waarschuwt dat campuscholen onbedoeld nieuwe vormen van segregatie kunnen creëren.¹⁸ Daarnaast is dit ook in strijd met de vrije schoolkeuze van leerlingen en ouders. Dit brengt hun recht op inclusie in het gedrang. Als leerling of ouder moet je altijd kunnen kiezen in welke school je wil inschrijven. Binnen die school moet het mogelijk zijn om te kiezen voor een inclusief traject, niet noodzakelijk georganiseerd in de vorm van een campusklas.

Diverse onderzoeken (onder andere van het European Agency for Special Needs and Inclusive Education) tonen aan dat, ongeacht de beperking, leerlingen **in een ondersteund inclusief onderwijssysteem** meer leerwinst behalen dan hun leeftijdsgenoten in een apart georganiseerde onderwijssetting (ook in buitengewone klascontext in campuscholen).¹⁹ Bovendien toont onderzoek aan dat leerlingen in inclusief onderwijs meer open staan ten opzichte van anderen en minder vooroordelen ontwikkelen.²⁰

NOOZO gelooft in het belang van gezamenlijke lestijd, nabijheid en interactie tussen leerlingen met en leerlingen zonder specifieke onderwijsbehoeften. Er moet **een basiskader** gecreëerd worden om dit vorm te geven. De consultatienota is op dit punt te vaag: er zijn te weinig garanties dat die gezamenlijke lestijd voor de meeste leerlingen vorm zal krijgen in dezelfde klassen, met ook mogelijkheid om samen te leven en deel te nemen aan elk aspect van het schoolleven.

Vanuit het European Agency for Special Needs and Inclusive Education wordt **een benchmark van minstens 80 procent** van de gezamenlijke schooltijd naar voren geschoven om te spreken van inclusief onderwijs, waarbij de overblijvende tijd dient om tegemoet te komen aan specifieke noden.²¹²² Deze benchmark is **een streefdoel** waar voor zoveel mogelijk leerlingen naartoe gewerkt wordt. Wij zien dit als een goed kompas om na te gaan of inclusie wel degelijk gerealiseerd zal worden in scholen voor iedereen. Streven naar 80 procent gezamenlijke lestijd kan flexibel en op maat: voor de ene leerling zal dit er anders uitzien tijdens het gehele schooltraject dan voor de andere leerling.

Aanbevelingen

- ✓ Leg vast dat er in inclusief onderwijs gestreefd wordt naar 80 procent gemeenschappelijke leertijd. Laat scholen hierover rapporteren. Start verbetertrajecten op met scholen die dit niet behalen.

5.3 Inschrijvingsrecht

In de consultatienota wordt **een geleidelijke versoepeling** van het inschrijvingsrecht voorzien.

- In de opstartfase wordt voornamelijk ingezet op **monitoring van inschrijvingen en weigeringen** ter voorbereiding van een beleid waarin een passend aanbod wordt uitgewerkt.
- Tijdens de overgangsfase wordt bepaald **vanaf wanneer** een onverkort inschrijvingsrecht zonder ontbindende voorwaarde geldt voor leerlingen met een OV4-verslag. Daarnaast wordt vastgelegd vanaf wanneer en voor welke types en opleidingsvormen dit recht ook zal gelden voor leerlingen met een IAC-verslag, en in welke gevallen voorlopig nog een voorafgaande afweging van redelijke aanpassingen vereist blijft.
- In de implementatiefase zouden alle leerlingen **een onverkort inschrijvingsrecht** krijgen in alle scholen, met uitzondering

van een beperkte groep leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden.

Het is positief dat werk wordt gemaakt van een hervorming van het inschrijvingsrecht. Tegelijk roept de voorgestelde uitzondering fundamentele vragen op.

Zorgvuldig onderzoek naar redelijke aanpassingen

In de huidige context kunnen leerlingen met een intensieve en complexe ondersteuningsnood en hun ouders er nog voor kiezen om **een inclusief IAC-traject** te volgen in het gewoon onderwijs, maar dan wel onder ontbindende voorwaarde. De school krijgt daarbij een onderzoeksperiode van maximaal 60 kalenderdagen om na te gaan welke redelijke aanpassingen nodig en proportioneel zijn. Tijdens deze periode moet overleg plaatsvinden met ouders en het CLB. Deze regeling erkent dat de inschatting van onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden een zorgvuldig en participatief proces vergt, waarin dialoog centraal staat.

In het voorstel in de consultatienota krijgen leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden na inschaling van onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden **enkel onverkort inschrijvingsrecht** in een school die **een buitengewoon aanbod** inricht. Zij kunnen enkel nog in andere scholen inschrijven na afweging van redelijke aanpassingen vóór de start van het schooljaar. Dit voorstel roept belangrijke vragen op over de haalbaarheid en de kwaliteit van die voorafgaande afweging. Een zorgvuldig onderzoek naar redelijke aanpassingen veronderstelt een open dialoog tussen alle betrokken partijen, een grondige analyse van de individuele noden van de leerling én een inschatting van de concrete schoolcontext. Dat principe is ook verankerd in het Kaderdecreet Gelijke Kansen.²³

Als de afwegingsprocedure vóór of tijdens de zomervakantie moet worden afgerond, bestaat het risico dat **beslissingen onder tijdsdruk** worden genomen, zonder dat alle relevante informatie beschikbaar is of zonder dat de nodige gesprekken ten volle kunnen plaatsvinden. Onderwijsbehoeften worden vaak pas

duidelijk in de concrete onderwijspraktijk, in interactie met leerkrachten, klasgenoten en het schoolteam.

Bovendien hebben leerlingen en ouders ook vandaag al het recht om **in beroep** te gaan tegen de beslissing (via de Commissie voor Leerlingenrechten) of om de keuze te maken om zich in te schrijven in een andere gewone school en daar opnieuw een inclusief IAC-traject te volgen, weliswaar na nieuwe afweging van redelijke aanpassingen. De consultatienota spreekt zich hier niet over uit.

Aanbevelingen

- ✓ Zorg dat de proportionaliteit van redelijke aanpassingen wordt afgewogen via een zorgvuldig onderzoek: een open dialoog tussen alle betrokken partijen, een grondige analyse van de individuele noden van de leerling en een inschatting van de concrete schoolcontext.
- ✓ Zorg dat leerlingen en ouders blijvend in beroep kunnen gaan tegen weigeringsbeslissingen en zich kunnen inschrijven in een andere school.

Onverkort inschrijvingsrecht als einddoel

Verslaggeving gebeurt op steeds jongere leeftijd. Het aandeel kleuters in het buitengewoon onderwijs stijgt jaarlijks. NOOZO vindt dat inclusief onderwijs het best **al in de kleuterklas start**. Zo maken kinderen, ouders en leerkrachten vroeg kennis met diversiteit en blijven alle toekomstige onderwijskansen open. NOOZO pleit daarom vanaf de overgangsfase voor een onverkort inschrijvingsrecht in het gewoon kleuteronderwijs, zonder ontbindende voorwaarde.

Het VN-Verdrag Handicap bepaalt in artikel 24 dat personen met een handicap niet op grond van hun handicap uitgesloten mogen worden van het algemeen onderwijssysteem.²⁴ Zij hebben **recht op inclusief onderwijs**, zonder discriminatie en op basis van gelijkheid met anderen. Het VN-Verdrag legt staten bovendien de

verplichting op om het recht op redelijke aanpassingen te vrijwaren en de nodige ondersteuning te organiseren binnen het reguliere systeem. In algemene commentaar 4 bij artikel 24 wordt expliciet verduidelijkt dat regelgeving die inclusie beperkt op basis van de aard of de ernst van de handicap niet verenigbaar is met het recht op inclusief onderwijs.²⁵

Daarom vraagt NOOZO om de hervorming van het inschrijvingsrecht meer in lijn te brengen met verplichtingen die voortvloeien uit het VN-verdrag Handicap. Zo mag de complexiteit of intensiteit van ondersteuningsnoden geen rechtvaardiging vormen om leerlingen structureel anders te behandelen in hun toegang tot scholen voor iedereen. Leerlingen met intensieve en complexe ondersteuningsnoden moeten via een specifieke aanpak (zoals omschreven in 5.7) een inclusief traject kunnen lopen in scholen voor iedereen. NOOZO vraagt **onverkort inschrijvingsrecht** voor alle leerlingen in scholen voor iedereen tegen 2040.

Aanbevelingen

- ✓ Hanteer vanaf de overgangsfase een onverkort inschrijvingsrecht in het gewoon kleuteronderwijs, zonder ontbindende voorwaarde.
- ✓ Voer een onverkort inschrijvingsrecht in voor alle leerlingen in scholen voor iedereen tegen 2040.

Platform inschrijvingen en meldpunt

In afwachting van de hervorming van het inschrijvingsrecht is een meer strikte en transparante **opvolging van weigeringen** noodzakelijk. Momenteel worden enkel officiële weigeringen via een formele ontbinding van de inschrijving geregistreerd, en dit dan nog enkel wanneer de school deze rapporteert aan het Agentschap voor Onderwijsdiensten (AGODI). Scholen dienen nochtans elke weigering systematisch te melden.

Er bestaat vandaag **geen controle op ontbindingen** van inschrijvingen onder ontbindende voorwaarde, en al zeker niet op zogenaamde weigeringen onder tafel. Ontradingsgesprekken waarbij ouders subtiel worden aangemaand om hun kind niet in te schrijven of de inschrijving in te trekken, blijven zo buiten beeld. Dergelijke informele weigeringen hebben nochtans een grote impact op de onderwijskansen van leerlingen en ondermijnen het recht op inschrijving.

Wij bevelen daarom de oprichting van **een centraal meldpunt** aan, waar ouders, leerlingen en andere betrokken actoren informele weigeringen en ontradingspraktijken kunnen registreren. Een dergelijk meldpunt kan bijdragen aan meer transparantie, betere monitoring en een effectievere handhaving van het inschrijvingsrecht. Ook na de implementatiefase blijft zo'n meldpunt nodig. Als alle scholen voor iedereen, ook in de vorm van campusscholen, onder de noemer 'inclusieve scholen' vallen, komt de keuzevrijheid voor leerlingen en ouders onder druk te staan. Hierdoor is er mogelijk ook kleinere basis voor beroepsprocedures in geval van weigeringen.

Aanbevelingen

- ✓ Richt een centraal meldpunt op waar ouders, leerlingen en andere betrokken actoren informele weigeringen en ontradingspraktijken kunnen registreren.

5.4 Minder labelen van leerlingen, aanpassing van financiering, nieuwe wijze van inschaling voor complexe en intensieve ondersteuningsnoden

De multidisciplinaire werking van scholen gaat hand in hand met **een andere benadering van labelen en attesteren**. In de consultatienota worden volgende hervormingen voorgesteld:

- In de eerste fase worden duidelijke stappen weg van labeling gezet. Er is geen officieel verslag of diagnose meer nodig om

toegang te krijgen tot de ondersteuning door het multidisciplinaire team. Het schoolteam prioriteert de ondersteuning zelf op basis van de reële noden in de klas.

Scholen ontvangen **een pakket omkadering**

(personeelspunten) op basis van leerlingaantallen en specifieke schoolkenmerken (zoals een grootstedelijke context) om de multidisciplinaire expertise te organiseren. Dit kan zowel op schoolniveau als bovenschools.

- In de tweede fase (overgangsfase) verschuift de financiering verder, waardoor labels of diagnoses **geen voorwaarde meer** zijn **om financiële middelen te verwerven** om ondersteuning te organiseren. In plaats daarvan wordt met een pakket omkadering per school gewerkt, waarvan de details nog worden uitgewerkt. Een diagnose kan nog steeds nuttig zijn voor de onderwijsaanpak, maar het is geen voorwaarde meer voor hulp.
- Tegen het einde van het hervormingstraject is het systeem volledig aangepast aan een aanpak die vertrekt **vanuit specifieke onderwijsbehoeften in plaats van labels**. Een individueel aangepast curriculum (IAC) wordt een louter onderwijskundige keuze en is niet langer bepalend voor het recht van een leerling om zich in een school in te schrijven. Alleen voor de groep met de meest complexe noden blijft een specifieke inschaling bestaan om hen een passend aanbod op een campusschool te garanderen.

NOOZO onderschrijft de nood aan **een fundamentele systeemverandering** waarbij gewone scholen worden versterkt om leerlingen passend te ondersteunen vanuit hun specifieke onderwijsbehoeften, zonder hen meteen te labelen of te etiketteren. Didactische maatregelen moeten mogelijk zijn zonder een medisch attest of verslag van het CLB. Daarom is het belangrijk om leerkrachten permanent te versterken in hun kennis over redelijke aanpassingen in het curriculum en te ondersteunen in hun pedagogisch-didactische aanpak.

Een inclusief onderwijssysteem gaat uit van **diversiteit** van leerlingen en onderwijsprofessionals. Er is geen 'one size fits all'. Diversiteit is de reële norm en dat moet zo weerspiegeld worden in het beleid en in de onderwijsmethodes. Inclusie is een zoektocht, waarbij de leerkracht bewust inspeelt op de diversiteit van de klas en de klaspraktijk daaraan aanpast. De leerkracht vertrekt vanuit de leerlingen en legt de verbinding met de eigen onderwijsstijl, de lesdoelen en de klasorganisatie, zoals bijvoorbeeld de flexibele samenstelling van groepen.

Inspelen op diversiteit vereist verschillende leerstrategieën en differentiërende, activerende werkvormen. Dat vergroot het didactisch repertoire en werkt als een katalysator voor de competentieontwikkeling.²⁶ Het versterken van deze competenties komt uiteindelijk alle leerlingen ten goede.

In een toegankelijke en flexibele leeromgeving hanteert een leerkracht daarom **krachtige leerprocessen, werkvormen en onderwijsstrategieën** die tegemoetkomen aan de diverse manieren waarop leerlingen leren. Een aantal van deze effectieve strategieën zijn:

- universeel ontwerp in het onderwijs (UDL),
- differentiatie binnen één klas,
- formatieve evaluatie.

NOOZO gelooft in de aanpak met **een versterking van een brede basis** in scholen via multidisciplinaire teams. Samen met de toepassing van universeel ontwerp van leren kan dit beantwoorden aan veel ondersteuningsnoden en zo de nood aan labels drastisch doen verlagen. Het is bijzonder positief dat in de pioniersscholen toegewerkt zal worden naar minder labeling door ondersteuning te voorzien vanuit het multidisciplinair team, zonder voorafgaandelijke opmaak van een GC-verslag.

Het multidisciplinaire schoolteam krijgt dan zelf de verantwoordelijkheid om te bepalen **welke maatregelen, ondersteuning en aanpassingen nodig zijn**, zonder dat daar

een officieel label voor nodig is. Objectieve beeldvorming via onderzoek kan wel nodig blijven om specifieke onderwijsbehoeften te identificeren, maar vormt geen voorwaarde meer voor ondersteuning. Didactische maatregelen kunnen zo sneller getroffen worden zonder een medisch attest of verslag.

NOOZO benadrukt dat de basisfinanciering van scholen moet dienen voor brede inclusieve maatregelen, maar ook om individuele ondersteuning mogelijk te maken. We vragen **garanties, transparantie en aanspreekbaarheid**. Zo kunnen leerlingen en ouders erop vertrouwen dat aan de individuele ondersteuningsnoden zal worden tegemoetgekomen.

Verschuif de focus van stoornisgebonden criteria naar de aard, intensiteit en complexiteit van de specifieke onderwijsbehoeften en de ondersteuningsnoden. **Handelingsgerichte diagnostiek** blijft belangrijk om biopsychosociale verklaringen te vinden voor problemen, maar mag geen voorwaarde meer zijn voor ondersteuning.

Door **financiering** los te koppelen van individuele leerlingkenmerken, wordt de prikkel om extra middelen te verkrijgen via etikettering weggenomen. Financiering moet gebaseerd zijn op een scan van de kenmerken en achtergronden van het schoolpubliek, maar niet via labeling van individuele kinderen.

NOOZO vraagt om in de overgangsfase duidelijk te omschrijven **wanneer een inschaling nodig is** van complexe en intensieve ondersteuningsnoden. Belangrijk daarbij is dat een inschaling geen instrument wordt om het inschrijvingsrecht te beperken. Als ondersteuningsnoden opnieuw gekoppeld worden aan de toegang tot het reguliere inclusief onderwijs, verhinderen we de evolutie naar één inclusief onderwijssysteem. De middelen die een kind genereert, moeten tot op de klasvloer voelbaar zijn.

We zijn bezorgd over de implicaties van **het nieuwe inschalingsmechanisme** en de gevolgen voor leerlingen met

complexe en intensieve ondersteuningsnoden die een inclusief traject willen volgen. Met het nieuwe inschalingsmechanisme zal bepaald worden vanaf welk niveau kinderen behoren tot de groep van leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden. Deze leerlingen zullen toegang hebben tot het buitengewoon aanbod. We vinden het uitermate belangrijk dat de rechten van deze leerlingen op inclusief onderwijs niet teruggeschroefd worden. Met andere woorden: het recht om les te volgen in een reguliere klasgroep mag niet beperkt worden.

Aanbevelingen

- ✓ Versterk permanent de kennis van leerkrachten over redelijke aanpassingen en ondersteun hen in hun pedagogisch-didactische aanpak.
- ✓ Geef het multidisciplinair team zelf de verantwoordelijkheid om te bepalen welke maatregelen nodig zijn, zonder dat daar een officieel label voor nodig is.
- ✓ Bied garanties, transparantie en aanspreekbaarheid aan leerlingen en ouders over de maatregelen om aan de specifieke ondersteuningsnoden tegemoet te komen.
- ✓ Verschuif de focus van stoornisgebonden criteria naar de aard, intensiteit en complexiteit van de specifieke onderwijsbehoeften en de ondersteuningsnoden.
- ✓ Omschrijf wanneer een inschaling nodig is van complexe en intensieve ondersteuningsnoden. Zorg daarbij dat een inschaling geen instrument wordt om het inschrijvingsrecht te beperken.

5.5 Multidisciplinariteit in scholen, met aandacht voor de rol van gewoon en buitengewoon onderwijs, leersteuncentra en CLB's

De consultatienota spreekt zich niet duidelijk uit over **de samenstelling van het multidisciplinair team, de**

verschillende rollen en de verantwoordelijkheden van de onderlinge leden. Op welke manier maken leerkrachten deel uit van dit multidisciplinair team? Op welke manier zal dit team zich verhouden tot de klassenraad? Gaat het om een multidisciplinair team dat ingebed wordt in het bestaande schoolteam of bovenschools op niveau van een scholengemeenschap of regio? Voor NOOZO is het belangrijk dat de rollen en verantwoordelijkheden duidelijk zijn, zodat ook leerlingen en ouders mee de regie over hun traject kunnen hebben. Zij hebben inzicht nodig in de werking van het team dat hen ondersteunt om in samenspraak beslissingen te kunnen nemen. Daarnaast blijft een onafhankelijk bemiddelings- en aanspreekpunt belangrijk in de ondersteuning van leerlingen en ouders.

NOOZO vraagt om de taken van een binnenschools of bovenschools multidisciplinair team te expliciteren, waaronder:

- ondersteuning van de school,
- rechtstreekse ondersteuning van leerlingen,
- inspelen op specifieke zorgvragen,
- het versterken van de inclusieve klaspraktijk en brede basiszorg/verhoogde zorg in scholen.

De keuze voor een binnenschools of bovenschools multidisciplinair team is **niet louter organisatorisch**, maar raakt aan de kern van hoe we inclusie, ondersteuning en verantwoordelijkheid in onderwijs willen vormgeven. Het is dan ook een ingrijpende en brede beleidsdiscussie die expliciet gevoerd moet worden.

Momenteel werken bijvoorbeeld leerondersteuners op verschillende scholen, wat verrijkende perspectieven met zich meebrengt en kansen op uitwisseling van expertise biedt. Om te voorkomen dat dit verloren gaat, is het noodzakelijk dat multidisciplinaire teams op bovenschools niveau structureel met elkaar in overleg gaan.

De kennis en expertise uit verschillende disciplines samenbrengen is cruciaal in de geplande evolutie naar scholen voor iedereen. In de consultatienota stelt men voor om **expertise te bundelen in**

multidisciplinaire teams die structureel in de scholen aanwezig zijn. De vormgeving van deze teams gebeurt op verschillende manieren:

- In de eerste fase (opstartfase) zullen in de pioniersscholen personeelsleden uit het gewoon onderwijs, buitengewoon onderwijs, leersteuncentra en CLB's samenwerken als één team. Taken die voordien vaak extern werden uitgevoerd (door een CLB of leersteuncentrum), worden nu door het team **in de school** opgenomen. Die expertise is direct beschikbaar in de klas, zowel voor de leerling als de leerkracht.
- In de tweede fase (overgangsfase) wordt multidisciplinariteit in scholen **verder uitgebreid en verankerd** via aanpassing van de regelgeving. Scholen krijgen de mogelijkheid om een breder scala aan professionals aan te werven, waaronder onderwijsassistenten. Het wordt ook mogelijk om personeelsleden bovenschools aan te stellen. Scholen kunnen hun middelen op bovenschools niveau samenbrengen om gezamenlijk expertise te voorzien.
- In de laatste fase (implementatiefase) maken alle scholen de omslag naar scholen voor iedereen. In deze fase worden de types en opleidingsvormen afgeschaft. De multidisciplinaire expertise is **een integraal onderdeel** geworden van de reguliere schoolwerking

Samenstelling, rollen en verantwoordelijkheden

We merken op dat de huidige werking van de multidisciplinaire teams in een buitengewone school vandaag, niet zomaar kan worden gekopieerd naar scholen voor iedereen. In een inclusieve setting moet een multidisciplinair team **ondersteunend** zijn voor een brede leerlingenpopulatie en voor leerkrachten die dagelijks omgaan met een grote diversiteit in hun klas. Bovendien is een inclusieve aanpak anders dan een buitengewone aanpak.

Binnen de schoolcontext kan een multidisciplinair schoolteam ingezet worden om elke leerkracht en elke leerling te

ondersteunen vanuit een sterk uitgebouwde en goed omkaderde leeromgeving. Dit betekent dat het team niet enkel reageert op individuele hulpvragen, maar actief inzet op het creëren van krachtige klascontexten via principes van **universeel ontwerp in het onderwijs (UDL)** waarin zoveel mogelijk leerlingen tot leren en participatie komen. Het voorziet onderwijsprofessionals van concrete hulpmiddelen en methodieken die houvast bieden bij de omgang met diversiteit in de klas.

Door hierop in te zetten, kunnen multidisciplinaire teams de **handelingsbekwaamheid** van leerkrachten vergroten. Goed opgeleide leerkrachten met inzicht in inclusie leiden tot effectievere didactiek, effectiever klasmanagement en een zo optimaal mogelijke onderwijs- en leeromgeving. Een krachtige, gedifferentieerde didactiek kan al veel ondersteuningsnoden opvangen. Het blijft dus belangrijk om in te zetten op een brede basiszorg en vroegtijdig, systematisch en doelgericht REDICODIS-maatregelen toe te passen.

Door proactief te handelen (vroegtijdig, systematisch en doelgericht), wordt ondersteuning tijdig en preventief ingezet. Dit betekent niet dat eventuele individuele leerlinggerichte ondersteuning overbodig wordt, maar wel dat ze gericht en efficiënter kan worden ingezet. Hoe sterker hierop wordt ingezet, hoe minder individuele aanpassingen nodig zullen zijn.

Doorslaggevend voor NOOZO is de garantie dat er op elk moment **voldoende, kwalitatieve en passende expertise** beschikbaar is. En dat deze expertise is afgestemd op de concrete noden van leerlingen, leerkrachten en schoolteams. We vragen ook garanties dat de handicapspecifieke expertise die nu al aanwezig is in bepaalde scholen, niet verloren mag gaan en ingezet kan worden op plaatsen waar leerlingen deze expertise nodig hebben.

Aanbevelingen

- ✓ Bepaal expliciet de samenstelling, rollen en verantwoordelijkheden van de onderlinge leden in de

multidisciplinaire teams. Verduidelijk hoe dit team zich verhoudt tot de leerkracht, het leerkrachtenteam, de klassenraad en omgekeerd.

- ✓ Ontwikkel een model (schoolgebonden, bovenschools of regionaal) dat ondersteunend is voor een brede leerlingenpopulatie en voor leerkrachten die werken in diverse klascontexten.
- ✓ Laat de multidisciplinaire teams bijdragen aan kwaliteitsvol onderwijs voor alle leerlingen met effectieve didactiek volgens de principes van universeel ontwerp en passende ondersteuning.
- ✓ Zorg dat multidisciplinaire teams altijd beschikken over de juiste expertise, afgestemd op de noden van leerlingen, leerkrachten en schoolteams, ongeacht de organisatorische structuur.

Zorg en ondersteuning binnen de school

We adviseren om de samenstelling van de teams breed in te vullen. Dit biedt kansen voor een meer geïntegreerde, holistische benadering van leerlingbegeleiding. Ondersteuningsnoden beperken zich zelden tot een medisch of leerinhoudelijk vraagstuk. Ook sociaal-maatschappelijke factoren en de gezinssituatie spelen een belangrijke rol in het functioneren van een leerling. **Een geïntegreerde benadering**, waarbij aandacht is voor welzijn, context en netwerk is cruciaal.

We raden aan dat het multidisciplinair team niet alleen onderwijskundige en medische expertise omvat. Er moet ook de mogelijkheid zijn om extra personeel aan te werven dat kan dienen als **brugfiguur** tussen school, gezin en het bredere netwerk van de leerling.

Aanbevelingen

- ✓ Vul multidisciplinaire teams breed en geïntegreerd in. Beperk de expertise niet tot medische of onderwijskundige ondersteuning,

maar betrek ook de sociaal-maatschappelijke context en het brede netwerk van leerlingen. Voorzie daarom brugfiguren tussen school, gezin en netwerk.

Regie over het traject vanuit leerling- en ouderperspectief

Het perspectief van leerlingen en ouders blijft te vaak onderbelicht in de consultatienota. Leerlingen en ouders beschikken over unieke ervaringskennis over hun kind en zijn cruciale partners in elk ondersteuningstraject. Hun betrokkenheid mag zich niet beperken tot louter geïnformeerd worden. Leerlingen en ouders moeten **als evenwaardige partner** betrokken worden doorheen het schooltraject. Wij vragen om structurele betrokkenheid via regelmatig overleg met het multidisciplinaire schoolteam, zodat leerlingen en ouders mee beslissingsrecht hebben over het traject.

Het multidisciplinaire schoolteam is voor veel kinderen en jongeren met een handicap slechts een van de puzzelstukjes van **een ruimer multidisciplinair team** dat mee instaat voor de globale ondersteuning van hun leven. Het gaat dan bijvoorbeeld om therapeuten, coaches, persoonlijk assistent, psychiater, thuisbegeleidingsdienst ... Hun expertise en opgebouwde vertrouwensrelatie met het kind of jongere vormen een belangrijke meerwaarde. Het is belangrijk dat zij mee in overleg kunnen gaan wanneer dat wenselijk is, en dat ouders hierover de regie kunnen behouden.

Aanbevelingen

- ✓ Garandeer structurele betrokkenheid van leerlingen en ouders. Zij moeten de regie behouden over het verloop van het schooltraject.

Behoud van een neutraal en laagdrempelig aanspreekpunt

In de consultatienota suggereert men om **de werking van de CLB's** grotendeels deel te laten worden van de multidisciplinaire

teams. Maar de CLB's hebben momenteel een belangrijke taak als neutrale en onafhankelijke actor ten opzichte van de leerling en de ouders enerzijds en de school anderzijds. De toekomstige hervorming van het CLB roept vragen op naar **zijn onafhankelijke rol en neutrale positie**. Ook vandaag wordt het CLB, wanneer het als schoolondersteuner optreedt, niet altijd door leerlingen en ouders als neutraal ervaren.

Ook in de toekomstige organisatie moet er **een onafhankelijke en bemiddelende instantie** blijven bestaan waar leerlingen en ouders op een toegankelijke en laagdrempelige manier terecht kunnen met hun vragen, bezorgdheden of klachten. Een onafhankelijke instantie vervult een belangrijke waakhondfunctie en verlaagt de drempel om onenigheden tijdig bespreekbaar te maken.

Het CLB moet **een duidelijk mandaat** vanuit de overheid krijgen dat zijn onafhankelijke rol expliciet bevestigt en beschermt. Het CLB moet in staat blijven om een onafhankelijke positie in te nemen, met bijzondere aandacht voor het individuele kind en als bondgenoot van de ouders. Het behoud van het beroepsgeheim is daarbij een fundamentele voorwaarde.

Aanbevelingen

- ✓ Geef het CLB een duidelijk mandaat dat zijn onafhankelijke positie bevestigt. Waarborg het beroepsgeheim en verzeker zijn rol als bondgenoot van leerlingen en ouders en waakhond in het belang van het kind of de jongere.

5.6 Samenwerking tussen beleidsdomeinen Onderwijs en Welzijn en de samenwerking met andere actoren/beleidsdomeinen

In de consultatienota worden een reeks acties ingepland om te komen tot **een betere doorstroom en samenwerking** tussen de beleidsdomeinen Onderwijs en Welzijn.

- In de eerste fase zet men in op een **gezamenlijk kader voor onderwijs en zorg** vanuit de beleidsdomeinen Onderwijs en Welzijn. Daarnaast gaat er specifieke aandacht naar leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden en een betere toegang van leerlingen tot het zorgaanbod vanuit Welzijn. Waar nodig stemmen ze ook af met andere beleidsdomeinen op Vlaams niveau.
- In de overgangsfase zal **de samenwerking** tussen onderwijs- en welzijnsactoren **geconcretiseerd** worden. In deze fase zal ook het inschalingsmechanisme voor leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden uitgetest en uitgerold worden.
- In de derde fase engageren voldoende scholen zich om een buitengewoon aanbod te organiseren voor leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden. Deze scholen werken dan verder aan **een structurele samenwerking** met welzijnspartners.

NOOZO waardeert dat er inspanningen zullen gebeuren om leerlingen die vandaag in de praktijk vaak geen toegang hebben tot onderwijs toch school te laten lopen via onderwijs- en zorgarrangementen in een gepast traject.

We merken in de plannen van de consultatienota wel **een enge invulling** van de samenwerking tussen onderwijs en welzijn. Het lijkt alsof die samenwerking vooral beschikbaar wordt voor leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden, terwijl ze zinvol is voor een bredere groep. Ook andere leerlingen hebben hier nood aan, bijvoorbeeld als het gaat om jeugdhulp of gezondheidszorg.

De samenwerking tussen onderwijs en welzijn krijgt ook vorm in het multidisciplinaire schoolteam. Daarbij vragen we de mogelijkheid voor ouders om met **eigen therapeuten** te blijven werken. Dit moet mogelijk zijn ongeacht de samenstelling van het multidisciplinaire schoolteam. Hier moet ook een regeling voor uitgewerkt worden: het mag niet dat ouders hiervoor financieel afgestraft zouden worden.

Als een leerling recht heeft op **een persoonlijk assistentiebudget (PAB)** vanuit Welzijn, moet de regie hierover bij de leerling zelf en de ouders blijven. Artikel 19 van het VN-Verdrag omvat onder andere het recht op persoonlijke assistentie. Algemene commentaar 5 bij artikel 19 verduidelijkt dat persoonlijke assistentie een individueel recht is dat mensen met een handicap in staat stelt om zelfstandig te leven en volwaardig deel te nemen aan de samenleving.²⁷ De persoon moet zelf de regie hebben over de assistentie, zoals de keuze van assistenten en de manier waarop de ondersteuning wordt georganiseerd. Het mag niet dat hiervan een deel aan de school zou kunnen overgedragen worden. We zien hier vooral een risico in bij een beleidsdomeinoverschrijdend assessment.

Ook horen we signalen van ouders dat er in de praktijk nog te vaak discussies ontstaan over de inzet van assistentie in de klas, bijvoorbeeld wanneer het gaat om de aanwezigheid en rol van persoonlijke assistenten tijdens schooluren. In een onderwijscontext zijn persoonlijke assistenten een belangrijk hulpmiddel om inclusief onderwijs mogelijk te maken. Een persoonlijk assistentiebudget kan zorgen voor “extra handen” in de klas, zodat een leerling effectief kan deelnemen aan het schoolleven.

Persoonlijke assistentie, gefinancierd vanuit Welzijn, en onderwijsgerelateerde ondersteuning functioneren vandaag nog te vaak als gescheiden systemen: elk met hun eigen logica, regelgeving en verwachtingen. Er is daarom nood aan een duidelijk kader en meer structurele samenwerking en afstemming tussen de beleidsdomeinen Welzijn en Onderwijs om persoonlijk assistenten binnen een onderwijscontext in te zetten.

Als laatste aandachtspunt zien we **de samenwerking met andere beleidsdomeinen dan Welzijn**. De consultatienota is volgens ons te sterk gericht op leerlingen met een handicap, terwijl inclusief onderwijs voor iedere leerling belangrijk is. Ook voor die leerlingen is samenwerking met andere beleidsvelden nodig, waaronder met Justitie en Integratie en Inburgering. Ook

met het federale niveau moet er samengewerkt worden, bijvoorbeeld rond gezondheidszorg.

In scholen voor iedereen moet bovendien **de stap van school naar werk** goed geïmplementeerd zijn. Het onderwijs heeft namelijk ook een verantwoordelijkheid in de ondersteuning van jongeren met een handicap tijdens de overgang van school naar werk. Er moet voldoende kennis en expertise rond tewerkstelling in het multidisciplinair team aanwezig zijn. Daarnaast moet er ingezet worden op inclusieve, relevante stage-ervaringen voor jongeren met een handicap. Stagebegeleiders moeten daarvoor ondersteund worden op vlak van inclusief werk.

Aanbevelingen

- ✓ Behoud de inspraak van ouders over de therapeuten voor hun kind, ongeacht wie er deel uitmaakt van het multidisciplinair team. Zorg dat ouders niet financieel afgestraft worden als ze blijvend kiezen voor eigen therapeuten.
- ✓ Hou de regie van een budget vanuit Welzijn bij de ouders.
- ✓ Bouw ook een samenwerking uit tussen onderwijs- en welzijnsactoren die gericht is op zonder complexe en intensieve ondersteuningsnoden.
- ✓ Zorg voor een duidelijk kader en meer structurele afstemming tussen Welzijn en Onderwijs om persoonlijke assistenten binnen een onderwijscontext in te zetten.
- ✓ Bouw de samenwerking met andere beleidsvelden en het federale niveau verder uit, zoals met Werk, Justitie en Integratie en Inburgering.
- ✓ Ken onderwijsactoren een verantwoordelijkheid toe in de ondersteuning van jongeren met een handicap tijdens de overgang van school naar werk.
- ✓ Zorg voor kennis en expertise rond tewerkstelling in elk multidisciplinair team.

- ✓ Zet in op inclusieve, relevante stage-ervaringen voor jongeren met een handicap.
- ✓ Ondersteun stagebegeleiders rond inclusief werk.

5.7 Buitengewoon aanbod in scholen voor iedereen

In de visie van de consultatienota naar scholen voor iedereen blijft er **een buitengewoon aanbod** bestaan, maar de manier waarop dit georganiseerd en toegewezen wordt, verandert fundamenteel.

- In de opstartfase verkennen scholen voor gewoon en buitengewoon onderwijs samen hoe ze hun aanbod kunnen **integreeren** en hoe ze elkaars expertise (bijvoorbeeld op het vlak van didactiek voor specifieke beperkingen) optimaal kunnen delen op de klasvloer. Dit gebeurt via de werking van de pioniersscholen.
- In de overgangsfase ondergaat het buitengewoon aanbod een fundamentele verandering waarbij de strikte scheiding tussen gewoon en buitengewoon onderwijs geleidelijk wordt opgeheven door de introductie van **campusscholen**. In deze campusscholen wordt het mogelijk om gewoon en buitengewoon onderwijs te organiseren binnen **één instelling**.
- In de implementatiefase is het buitengewoon aanbod, zoals we dat vandaag kennen, volledig geïntegreerd binnen het concept van **scholen voor iedereen**. Het wordt niet langer georganiseerd in een aparte schoolomgeving, maar vertrekt vanuit een gespecialiseerd aanbod binnen een inclusievere leeromgeving. Er bestaan in deze fase **geen aparte programmaties meer voor de huidige types en opleidingsvormen** van het buitengewoon onderwijs. Daarnaast wordt nog een buitengewoon of geïntegreerd aanbod voor leerlingen met complexe noden georganiseerd binnen de reguliere schoolstructuur. Dit is niet beschikbaar in elke school, maar in elke regio engageren voldoende scholen zich om dit buitengewoon aanbod te voorzien. Dit gebeurt in

zogenaamde **campusscholen**, waar gewoon en buitengewoon onderwijs nauw samenwerken of in elkaar zijn opgegaan.

De belangrijkste kenmerken volgens de consultatienota van het toekomstige buitengewoon aanbod zijn:

- apart onderwijs voor **leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden**,
- **geïntegreerd op een campus** van een school voor iedereen,
- **met mogelijke tussenvormen** waarbij leerlingen gebruikmaken van een buitengewoon aanbod.

Het buitengewoon aanbod is vanaf 2040 specifiek gereserveerd voor **een beperkte groep leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden**. Voor het merendeel van de leerlingen die nu in het buitengewoon onderwijs zitten, is het de bedoeling dat zij kwaliteitsvol onderwijs krijgen in een inclusievere leeromgeving in een school voor iedereen.

De meest opvallende verandering voorgesteld in de consultatienota is **de fysieke en organisatorische plek** van het buitengewoon aanbod:

- Het buitengewoon aanbod wordt vanaf 2040 **geïntegreerd binnen** zogenaamde **campusscholen**. Dit zijn scholen voor iedereen waar ook buitengewoon aanbod aanwezig is.
- Er zijn **hybride vormen** mogelijk. Een overstap naar het buitengewoon aanbod is **geen definitieve keuze** meer voor een volledige schoolcarrière. Door de nauwe samenwerking op één campus worden tussenvormen mogelijk, waarbij een leerling bijvoorbeeld voor bepaalde vakken het gewone aanbod volgt en voor andere onderdelen gebruikmaakt van een gespecialiseerd aanbod.
- In elke regio zullen voldoende scholen zich engageren om dit buitengewoon aanbod te organiseren, zodat leerlingen minder ver van huis naar school hoeven. Zo wordt **een regionale spreiding** gegarandeerd.

In de toekomst zou de focus liggen op noden in plaats van op labels:

- In de implementatiefase **verdwijnen de aparte programmaties** voor de huidige types (basisaanbod, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9) en opleidingsvormen.
- De toegang tot het buitengewoon aanbod wordt bepaald door **een onafhankelijk en beleidsdomeinoverschrijdend assessment** (inschaling). Hierbij staat de reële ondersteuningsbehoefte van het kind centraal, in plaats van een medische diagnose of label.
- Voor leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden, voor wie een voltijds onderwijsprogramma niet haalbaar is, worden er specifieke **onderwijs- en zorgarrangementen** op maat uitgewerkt in nauwe samenwerking met de welzijnssector.

NOOZO vraagt om de term 'buitengewoon aanbod' niet langer te gebruiken, maar te kiezen voor de term 'specifieke aanpak'. De term 'buitengewoon aanbod' wekt de indruk dat dit over een plaats gaat, terwijl het om **een dienst** zou moeten gaan. De school is zelf verantwoordelijk voor de organisatie van deze dienst.

Iedere school heeft de opdracht om **een specifieke aanpak** uit te werken. Dat kan in verschillende vormen met bijkomende omkadering. Het is aan scholen om deze aanpak in te richten. In sommige gevallen, voor sommige leerlingen en op sommige momenten kan die aanpak in een eigen klascontext gerealiseerd worden. Maar dit is vooraf niet ingevuld en wordt beslist in samenspraak met leerlingen en ouders. Die aparte klascontext kan nooit het vertrekpunt zijn, maar altijd een keuze die gebeurt op maat en in het kader van de specifieke noden van de leerling op dat moment. Het streefdoel blijft samenleven en samen leren tussen leerlingen met en zonder complexe en intensieve ondersteuningsnoden.

Leerlingen en ouders behouden de **vrijheid in hun schoolkeuze**. Daarbij moeten ze kunnen verkennen hoe de verschillende scholen in hun buurt de specifieke aanpak organiseren. Elke school voor iedereen moet dus voldoende financiering kunnen krijgen om een specifieke aanpak in te richten. Om te vermijden dat leerlingen een andere school toegewezen krijgen, die de specifieke aanpak anders inricht, moeten leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden zich steeds kunnen inschrijven in de school die hun absolute voorkeur geniet.

We zien grote risico's bij de huidige invulling van buitengewoon aanbod in de consultatienota. Voor NOOZO mag dit aanbod niet verbonden zijn met het **inschrijvingsrecht**. Leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden moeten zich onvoorwaardelijk kunnen inschrijven in een school voor iedereen van hun keuze. Bovendien mag een specifieke aanpak die leidt tot een vermindering van de gezamenlijk leertijd, klastijd ..., niet als vertrekpunt worden genomen. Een specifieke aanpak wordt steeds op maat van de leerling samengesteld, met als uitgangspunt dat zij zoveel mogelijk van hun schooltijd samen leren en samenleven.

We maken ons zorgen of de leerlingenpopulatie van alle scholen voor iedereen **een correcte afspiegeling** van de samenleving zal zijn. We willen vermijden dat er toch opnieuw ontradingsgesprekken gevoerd worden en dat leerlingen met een handicap naar bepaalde scholen doorverwezen worden. Daarom is het belangrijk om blijvend alle scholen op hun verantwoordelijkheid te wijzen. Daarnaast vragen we **het recht op onderwijs te monitoren** en onder andere te controleren of het inschrijvingsrecht gewaarborgd blijft. Leerlingen en ouders moeten betrokken worden bij deze monitoring, zodat praktijken als weigeringen onder tafel niet onder de radar verdwijnen.

Aanbevelingen

- ✓ Kies voor de term 'specifieke aanpak' in plaats van 'buitengewoon aanbod' om duidelijk te maken dat het om een dienst gaat en niet om een plaats.

- ✓ Geef leerlingen en ouders de vrijheid in hun schoolkeuze. Zorg daarom dat elke school voor iedereen de volle financiering krijgt om een specifieke aanpak in te richten. Zorg daarbij dat leerlingen met complexe en intensieve ondersteuningsnoden zich steeds kunnen inschrijven in de school die hun absolute voorkeur geniet.
- ✓ Monitor het recht op onderwijs. Betrek leerlingen en ouders bij deze monitoring.

5.8 Evidence-informed en meer inclusieve leeromgeving

De consultatienota stelt dat **een evidence-informed omgeving** een cruciaal fundament is voor de evolutie naar scholen voor iedereen tegen 2040. Dit houdt in dat de inrichting van het onderwijs en de genomen beleidsbeslissingen gebeuren op basis van een combinatie van wetenschappelijk onderzoek, monitoring en praktijkervaringen. Het wetenschappelijk onderzoek moet volgens ons vertrekken vanuit disability studies, om een brede benadering van handicap te garanderen. Vanuit NOOZO waarschuwen we dat niet alleen academisch onderzoek aan de basis mag liggen van een meer inclusieve leeromgeving. Ook praktijkgebaseerd onderzoek en ervaringsdeskundigheid van leerlingen en ouders moeten meegenomen worden.

In de consultatienota zet de minister in op goed lesgeven, gedragsbeleid en een rustig en verbindend klas- en schoolklimaat. **De pedagogische begeleidingsdiensten** zullen hier een belangrijke rol in spelen. Alle leerlingen krijgen maximaal kansen om het gemeenschappelijk curriculum te volgen en te bereiken. Redelijke aanpassingen blijven een recht voor wie dat nodig is.

Een duurzame omslag naar inclusie vraagt **een cultuurverandering**. Daarom is het noodzakelijk om:

- structurele middelen te voorzien voor sensibiliseringstrajecten binnen scholen;

- partnerschap met leerlingen en ouders en communicatiecampagnes te ondersteunen om ook buiten de school een positieve beeldvorming rond inclusie te versterken.

Een inclusieve school kan pas bloeien wanneer de bredere samenleving **inclusie als meerwaarde** erkent. Onderzoek toont aan dat inclusieve leeromgevingen niet alleen leerlingen met ondersteuningsnoden ten goede komen, maar ook bijdragen aan burgerschapsvorming, acceptatie van diversiteit en sociale vaardigheden bij alle leerlingen.²⁸ Daarnaast is het belangrijk om schoolleiders en schoolbesturen te versterken in hun rol als (veranderings)manager. Schoolbeleid is de motor van inclusief onderwijs.

Om te evolueren naar duurzame inclusieve scholen heeft de overheid de verantwoordelijkheid om vooraf te investeren in de nodige randvoorwaarden. Om scholen te ondersteunen kan een concreet instrument worden ontwikkeld, bijvoorbeeld een raamwerk voor **een inclusief beleidsplan** voor scholen dat

- een nulmeting bevat van de huidige situatie;
- doelstellingen formuleert op korte en lange termijn;
- indicatoren vastlegt rond participatie, welbevinden en leerwinst;
- verplicht reflecteert over organisatie, personeelsbeleid en samenwerking.

Vandaag beoordeelt **de Vlaamse Onderwijsinspectie** scholen al op hun leerlingenbegeleiding en zorgbeleid ten aanzien van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften met oog op inclusie en gelijke onderwijskansen. Ze gebruikt daartoe het Referentiekader voor Onderwijskwaliteit.

In het kader van de evolutie naar scholen voor iedereen zal dit referentiekader stapsgewijs aangepast moeten worden, zodat inclusie niet langer een afzonderlijk aandachtspunt is, maar **een geïntegreerd kwaliteitscriterium**. Daarnaast kan ook het Referentiekader voor kwaliteitsvolle leersteun richtinggevend zijn.

Verantwoording van de scholen blijft echter nodig om ervoor te zorgen dat scholen kwalitatief onderwijs uitbouwen voor alle leerlingen. Een combinatie van duidelijke kwaliteitskaders, externe doorlichting en interne zelfevaluatie moet garanderen dat inclusie niet enkel een intentie blijft.

NOOZO benadrukt dat **redelijke aanpassingen** effectief gerespecteerd moeten worden om van een inclusieve leeromgeving te kunnen spreken. Tegelijkertijd mag een inclusief onderwijssysteem niet worden herleid tot een loutere optelsom van individuele aanpassingen. Er moet een helder en conceptueel beter onderscheid worden gemaakt tussen inclusief onderwijs en redelijke aanpassingen. Beide begrippen zijn complementair en nauw met elkaar verweven. Redelijke aanpassingen staan in wisselwerking met inclusief onderwijs, maar juristen waarschuwen dat een vermenging van beide begrippen tot onduidelijkheid kan leiden.²⁹ Die onduidelijkheid kan zelfs inspanningen naar inclusief onderwijs in de weg staan.

Inclusief onderwijs wordt via progressieve realisatie opgebouwd. Redelijke aanpassingen vereisen een **onmiddellijke realisatie** en maken integraal deel uit van het discriminatieverbod. Een inclusief onderwijssysteem vermindert de nood aan individuele aanpassingen, maar sluit ze nooit uit. Ook binnen een inclusief onderwijssysteem blijven individuele, redelijke aanpassingen noodzakelijk. Dit vergt een ander narratief. Onderwijsprofessionals en andere stakeholders, zoals leerlingen zonder handicap en hun ouders, moeten voldoende op de hoogte zijn van redelijke aanpassingen.

De proportionaliteit van redelijke aanpassingen wordt afgetoetst aan de hand van een protocol, dat ondertussen ook opgenomen is in het Kaderdecreet Gelijke Kansen.³⁰³¹ Het VN-Comité stelt in algemene commentaar 4 dat een onevenredige en overmatige last niet mag aangevoerd worden om te ontsnappen aan de verplichting om in redelijke aanpassingen te voorzien.³² Uitsluiting van het onderwijsstelsel van personen met een handicap is namelijk verboden.

In de pioniersscholen zou de eventuele disproportionaliteit van redelijke aanpassingen dus geen argument meer mogen zijn voor de weigering van een leerling.

Aanbevelingen

- ✓ Neem praktijkgebaseerd onderzoek en ervaringsdeskundigheid van leerlingen en hun ouders mee in de implementatie van een evidence-informed leeromgeving.
- ✓ Voorzie structurele middelen voor sensibiliseringstrajecten binnen scholen.
- ✓ Ondersteun leerling- en ouderbetrokkenheid en voer communicatiecampagnes om ook buiten de school een positieve beeldvorming rond inclusie te versterken.
- ✓ Versterk het beleidsvoerend vermogen van scholen richting inclusieve schoolcultuur en schoolorganisatie.
- ✓ Creëer een ander narratief rond het recht op redelijke aanpassingen. Informeer onderwijsprofessionals, leerlingen en ouders over het belang van redelijke aanpassingen.
- ✓ Zorg dat in de pioniersscholen de disproportionaliteit van redelijke aanpassingen niet langer een argument is voor de weigering van een leerling.

5.9 Professionalisering

In de consultatienota wordt een belangrijke rol weggelegd voor **de pedagogische begeleidingsdiensten**. Zij zullen onder meer de pioniersscholen ondersteunen. De pioniersscholen zelf dragen mee inspiratie, kennis en expertise uit naar andere scholen. De lerarenopleidingen werken aan een versterking van hun curriculum met het oog op de evolutie naar scholen voor iedereen.

NOOZO benadrukt dat **de voorbereiding van leerkrachten** op scholen voor iedereen zo snel mogelijk moet gebeuren, zodat de nieuwe generatie leerkrachten klaar is voor inclusief onderwijs. De bachelor-na-bachelor Zorgverbreding en Remediërend Leren en de bachelor-na-bachelor Buitengewoon Onderwijs zouden

geïntegreerd moeten worden in de lerarenopleidingen. Het zal dus waarschijnlijk nodig zijn om te evolueren naar een vierjarige opleiding. Ook in de educatieve masters is er meer aandacht nodig voor inclusie. Niet alleen lerarenopleidingen moeten inclusiever: ook paramedische, medische, orthopedagogische, psychologische en sociale opleidingen moeten inclusief denken opnemen in hun curriculum.

Bovenal is het belangrijk dat alle leerkrachten de waarden, het referentiekader en de pedagogische context van inclusief onderwijs meekrijgen als uitgangspunt van elk opleidingsonderdeel en vanuit de praktijk. In **de stages van de lerarenopleidingen** liggen dus ook kansen. Deze moeten voldoende gedifferentieerd zijn, zodat de studenten op korte termijn praktijkervaring kunnen opbouwen zowel in het inclusief als in het buitengewoon onderwijs.

Naast de toekomstige leerkrachten is er ook de grote groep actieve leerkrachten die ruimte moeten krijgen voor professionalisering. We vangen signalen op dat pedagogische begeleidingsdiensten nu al te maken krijgen met **een stijgend aantal vragen** rond de toekomstige implementatie van minimumdoelen en aanpassingen van leerplannen in het kader van het kennisrijk curriculum. Daardoor blijft er minder ruimte over voor bijscholing rond diversiteit en inclusie.

De pedagogische begeleidingsdiensten kunnen de professionalisering van het bestaande onderwijspersoneel dus niet alleen dragen. **De in service-opleiding** zal dus ook op andere manieren geregeld moeten worden. Zeker gezien de afbouw van de pedagogische studiedagen is er een alternatief nodig. In het basisonderwijs kan dit mogelijk opgevangen worden door de tijd van de hoofdopdracht die overblijft naast de lesopdracht.³³

Alle scholen moeten prioritair stappen zetten naar **visievorming rond inclusie**. Daarbij moet er ook een raamwerk komen om te verhelderden tegen wanneer het onderwijspersoneel geprofessionaliseerd moet zijn.

Ook dient er aandacht te zijn voor **de diversiteit binnen het onderwijspersoneel zelf**. Zij hebben een voorbeeldfunctie, waardoor een afspiegeling van de samenleving sterk aan te raden is. Dat betekent dat onderwijsprofessionals met een arbeidshandicap ook ondersteund worden via tewerkstellingsondersteunende maatregelen, en dat de lerarenopleiding zelf ook voldoende inclusief en toegankelijk georganiseerd wordt. In het schoolteam moeten ook andere minderheidsgroepen vertegenwoordigd zijn. Een school moet niet alleen toegankelijk zijn voor haar leerlingen, maar ook voor haar (potentieel) personeel.

Aanbevelingen

- ✓ Integreer de bachelor-na-bachelor Zorgverbreding en Remediërend Leren en de bachelor-na-bachelor Buitengewoon Onderwijs in de lerarenopleidingen.
- ✓ Zorg dat stages in de lerarenopleidingen voldoende gedifferentieerd zijn, zodat de studenten praktijkervaring kunnen uitbouwen in het inclusief en buitengewoon onderwijs.
- ✓ Zoek een alternatief voor in service-opleiding, zodat deze verantwoordelijkheid niet alleen bij de pedagogische begeleidingsdiensten komt te liggen.
- ✓ Maak een raamwerk om te verhelderen tegen wanneer het onderwijspersoneel geprofessionaliseerd moet zijn.

5.10 Speciale onderwijsleermiddelen

Er is momenteel te weinig budget beschikbaar voor speciale onderwijsleermiddelen. Bovendien is er een strikte beperking van het toepassingsgebied. Daarom zou hier **extra financiering** voor vrijgemaakt moeten worden. Op sommige onderwijsleermiddelen bespaart de minister bovenop de al beperkte financiering. Zo wordt op ADIBib tijdens deze beleidsperiode 1 miljoen euro bespaard.

Het VAPH heeft ook een rol te spelen om speciale onderwijsleermiddelen mee te financieren. Het gaat namelijk niet enkel over zaken die gebruikt worden in het onderwijs. Wie ergens recht op heeft, zou dit zowel op school als thuis moeten krijgen. Speciale onderwijsleermiddelen zouden toegekend moeten worden aan de leerling en niet aan de context waar de leerling zich op dat ogenblik bevindt.

We vragen ook om **een uitleen- of huursysteem** mogelijk te maken. Zo kan je zaken vooraf uittesten of hoef je geen zaken definitief aan te kopen, wanneer ze maar tijdelijk nodig zijn.

In de praktische organisatie hiervan moeten ouders vandaag een te grote rol opnemen. Dit zou zo snel mogelijk opgevangen moeten worden door de multidisciplinaire teams. We ontvangen signalen dat wie de speciale onderwijsleermiddelen moet goedkeuren soms onvoldoende op de hoogte is van bepaalde handicapspecifieke noden. Daarom is het nodig dat hier **meer expertise** in wordt opgebouwd. Ook bij onderwijsprofessionals is verdere professionalisering rond speciale onderwijsleermiddelen nodig. Uitwisseling tussen professionals kan hier een oplossing bieden.

Er komt **een grote administratieve last** kijken bij de aanvraag en het gebruik van speciale onderwijsleermiddelen. Het aanbod zit te verspreid in privé-initiatieven. Soms worden deze gesubsidieerd en in andere gevallen niet. Ook verzekeringstechnische kwesties zorgen voor problemen. Uit de verzamelde ervaringen van ouders blijkt dat de school zich niet altijd verantwoordelijk voelt voor zaken die het VAPH financiert. In sommige gevallen mag je materiaal niet mee naar huis nemen, terwijl je het in andere gevallen net niet op school mag laten.

Het grootste deel van het huidige budget voor speciale onderwijsleermiddelen op school gaat naar tolkuren, terwijl ook dit budget onvoldoende is. Bovendien zijn er momenteel geen tolkuren beschikbaar voor leerlingen in het buitengewoon

onderwijs. Verder is er ook een tekort aan tolken Nederlands-Vlaamse Gebarentaal. Een actieplan dringt zich op.

We adviseren ook om tijdens de overgangsfase het nieuwe kader voor speciale onderwijsmiddelen **te monitoren en te optimaliseren**. Onderwijsprofessionals moeten hun kennis daarin ook verbreden. Om dit optimaal te bewerkstelligen zal er een investering nodig zijn.

Aanbevelingen

- ✓ Voorzie voldoende financiering voor speciale onderwijsleermiddelen.
- ✓ Stem af met het VAPH om de toekenning van speciale onderwijsleermiddelen te stroomlijnen.
- ✓ Maak een uitleen- of huursysteem mogelijk voor speciale onderwijsleermiddelen.
- ✓ Professionaliseer onderwijspersoneel rond speciale onderwijsleermiddelen.
- ✓ Zorg dat ook leerlingen in het buitengewoon onderwijs, in scholen voor iedereen en tijdens het transitieproces in elke school tolkuren kunnen inzetten. Stel een actieplan op om het tekort aan tolken Nederlands-Vlaamse Gebarentaal weg te werken.
- ✓ Monitor het nieuwe kader voor speciale onderwijsleermiddelen in de overgangsfase. Optimaliseer dit kader op basis van het gevoerde onderzoek.

5.11 Toegankelijkheid en infrastructuur

Er zal op verschillende manieren gewerkt worden aan de toegankelijkheid van scholen:

- In de eerste fase krijgen campusscholen **voorrang op de capaciteitsmiddelen** uit het buitengewoon onderwijs om te werken aan de uitbreiding en/of toegankelijkheid van hun gebouwen. Verder worden scholen aangemoedigd om aandacht

voor toegankelijkheid mee te nemen bij geplande renovaties, naast het behalen van de minimumnormen uit de stedenbouwkundige verordening toegankelijkheid.

- In de laatste fase (implementatiefase) wordt bij elke (infrastructuur)subsidieaanvraag **een positief advies gevraagd** over de integrale toegankelijkheid van de leeromgeving, samen met een visie en masterplan.

NOOZO is tevreden met **de aandacht voor toegankelijkheid** in de consultatienota. Een school voor iedereen moet integraal toegankelijk zijn. De hervorming leunt hiervoor te veel op de bestaande toegankelijkheidsregelgeving, waaraan nog grote tekorten zijn. Uit evaluatieonderzoek van Inter over de toegankelijkheidsregelgeving blijkt dat ook in scholen de huidige, minimale regelgeving niet correct wordt toegepast.³⁴

Het is verdedigbaar om de uitbreidingsmiddelen voor het huidige buitengewoon onderwijs uitsluitend nog te reserveren voor campusscholen. Tegelijkertijd vragen we dat er **bijkomende middelen** worden vrijgemaakt om scholen te ondersteunen om hun infrastructuur toegankelijk te maken in het kader van het recht op redelijke aanpassingen voor leerlingen.

Toegankelijkheid beperkt zich niet tot elementen die op een bouwplan zichtbaar zijn. Essentiële voorwaarden zoals akoestische kwaliteit, prikkelarme ruimtes of duidelijke oriëntatie in het gebouw en gebruiksgemak van de ruimtes vereisen specifieke aandacht. Wij vragen kwaliteitsvoorwaarden om ook **niet-zichtbare toegankelijkheidsmaatregelen** te realiseren, zoals:

- meetbare kwaliteitsindicatoren voor akoestiek, rustruimtes en oriëntatie;
- verplichte toegankelijkheidsaudits vóór ingebruikname van nieuwe of gerenoveerde schoolgebouwen en verplichtingen om bouwfouten te corrigeren;
- systematische betrokkenheid van gebruikers (leerlingen, ouders, personeel) in het ontwerpproces.

Toegankelijkheid beperkt zich niet tot infrastructuur. Ook **leermiddelen en pedagogische praktijken** moeten inclusief zijn. Wij vragen daarom aandacht voor:

- ontwikkeling van minimumnormen voor toegankelijk lesmateriaal (zowel digitaal als analoog);
- verankering van toegankelijkheid in lerarenopleidingen en professionaliseringstrajecten;
- integratie van principes van universeel ontwerp in kwaliteitskaders/referentiekaders voor inspectie;
- responsabilisering van uitgeverijen via erkennings- en subsidiemechanismen.

Scholen hebben vooral de opdracht om uit te dragen dat alle leerlingen en hun ouders welkom zijn. Toegankelijkheid is **ook sociaal**. Een school voor iedereen spreekt leerlingen en ouders aan in klare, begrijpelijke taal. Zo kunnen leerlingen en ouders ten volle participeren. Leerlingen en ouders moeten actief in hun kracht gezet worden om volwaardig te kunnen meedoen aan het schoolleven en een stem krijgen in de beslissingen over het schooltraject.

Om toegankelijkheid tot een brede onderwijskwestie te laten evolueren vragen we dat **de voorziene beleidshelmbomen** (zoals een plan en visie op schoolniveau) niet enkel beperkt wordt tot de aanvraagprocedure van infrastructuursubsidies.

Internationale praktijkervaring toont aan dat de grootste vooruitgang in de toegankelijkheid van scholen wordt gerealiseerd wanneer toegankelijkheid wordt verankerd in **verplichte planningsinstrumenten**.

Wij bevelen aan om in Vlaanderen **een gelijkaardig systeem** in te voeren, bestaande uit instrumenten **op twee niveaus**: op het niveau van de overheid (of onderwijsnetten/scholengroepen) en op het niveau van elke school.

- Op het niveau van de overheid (of onderwijsnetten/scholengroepen):
 - o Ontwikkel een meerjarig strategisch plan voor toegankelijkheid op een participatieve manier.
 - o Verplicht een periodieke herziening (om de drie tot vijf jaar).
 - o Definieer duidelijke doelstellingen, prioriteiten en indicatoren. Bied duidelijke leidraden voor toegankelijkheidsplannen.
 - o Koppel hieraan een systematische monitoring en rapportage.
- Ontwikkel op het niveau van elke school
 - o een **concreet en operationeel toegankelijkheidsplan** over de infrastructuur en omgeving, communicatie en lespraktijk
 - o met een tijdspad voor concrete acties en verbetermaatregelen
 - o op een participatieve manier.

Om ervoor te zorgen dat deze plannen leiden tot effectieve maatregelen moeten deze plannen gekoppeld worden aan **erkenning en subsidiëring**. Daarnaast is het raadzaam dat deze plannen ook gecontroleerd worden en gebruikt worden in het kader van inspectie.

Aanbevelingen

- ✓ Maak bijkomende middelen vrij om scholen te ondersteunen om hun infrastructuur toegankelijk te maken in het kader van redelijke aanpassingen.
- ✓ Zorg voor kwaliteitsvoorwaarden om ook niet-zichtbare toegankelijkheidsmaatregelen te realiseren.
- ✓ Heb aandacht voor de toegankelijkheid van leermiddelen en pedagogische praktijken:
 - ✓ ontwikkeling van minimumnormen voor toegankelijk lesmateriaal (digitaal als analoog);

- ✓ verankering van toegankelijkheid in lerarenopleidingen en professionaliseringstrajecten;
 - ✓ integratie van principes van universeel ontwerp in kwaliteitskaders/referentiekader voor inspectie;
 - ✓ responsabilisering van uitgeverijen via erkennings- en subsidiemechanismen.
- ✓ Investeer in integrale toegankelijkheid op alle domeinen, en niet enkel op schoolinfrastructuur. Laat scholen expliciet inzetten op sociale toegankelijkheid en de actieve participatie van ouders en leerlingen op elk niveau.
- ✓ Veranker toegankelijkheid in verplichte planningsinstrumenten op het niveau van de overheid (of onderwijsnetten/scholengroepen).
 - ✓ Ontwikkel een meerjarig strategisch plan voor toegankelijkheid op een participatieve manier.
 - ✓ Verplicht een periodieke herziening, bijvoorbeeld om de drie tot vijf jaar).
 - ✓ Definieer duidelijke doelstellingen, prioriteiten en indicatoren. Bied duidelijke leidraden voor toegankelijkheidsplannen.
 - ✓ Koppel hieraan een systematische monitoring en rapportage.
- ✓ Ontwikkel op het niveau van elke school een concreet en operationeel toegankelijkheidsplan over de infrastructuur en omgeving, communicatie en lespraktijk met een tijdsplan voor concrete acties en verbetermaatregelen op een participatieve manier.
- ✓ Koppel de toegankelijkheidsplannen van scholen aan erkenning en subsidiëring. Controleer de plannen en gebruik deze in het kader van inspectie.
- ✓ Voer een systematische monitoring en over de toegankelijkheid van scholen en stem verder beleid hierop af.

5.12 Leerlingenvervoer en mobiliteitsondersteuning

De evolutie naar scholen voor iedereen vraagt ook **een andere organisatie van het leerlingenvervoer**. Het uiteindelijke doel is een systeem dat efficiënter is en beter aansluit bij de reële noden van de leerling, waarbij de nadruk verschuift van het vervoer van groepen naar individuele ondersteuning op maat. In de consultatienota worden volgende maatregelen voorgesteld om dit te realiseren:

- In de opstartfase wordt een eerste kader opgezet voor een hervorming van het leerlingenvervoer. Ook andere beleidsdomeinen (Welzijn, Mobiliteit, Jeugd ...) krijgen hierin een rol.
- In de overgangsfase wordt het leerlingenvervoer aangepast aan de context van scholen voor iedereen. Leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften zullen minder ver naar school gaan.
- In de laatste fase wordt het collectief vervoer nog slechts per uitzondering georganiseerd, maar krijgen leerlingen met een beperking wel nog recht op mobiliteitsondersteuning wanneer dit zo ingeschaald is.

NOOZO erkent dat scholen voor iedereen aan een grote groep leerlingen meer kansen zullen bieden om les te volgen in een nabije school. We volgen de redenering dat dit voor een deel de nood aan georganiseerd leerlingenvervoer zal wegnemen.

Tegelijkertijd waarschuwen we voor de valkuil om dit niet te overschatten. Voor een deel van de leerlingen blijft mobiliteitsondersteuning een absolute voorwaarde om naar school te kunnen gaan. Daarom zijn we tevreden dat zij die dit nodig hebben, kunnen blijven rekenen op een mobiliteitsondersteuning bij het vervoer naar school of naar een voor- of naschoolse opvang.

In de overgangsfase moet het recht op mobiliteitsondersteuning deel zijn van iemands **ondersteuningsnood**. Ook dit moet losgekoppeld worden van een medische diagnose.

Het tweetalig onderwijs Nederlands-Vlaamse Gebarentaal zal waarschijnlijk ook in de toekomst in slechts een beperkt aantal scholen aangeboden worden. Deze scholen zullen waarschijnlijk voor een behoorlijk aantal leerlingen niet in de buurt liggen. Dit moet meegenomen worden in hun nood aan mobiliteitsondersteuning.

Aanbevelingen

- ✓ Hou er rekening mee dat voor een deel van de leerlingen mobiliteitsondersteuning een absolute voorwaarde blijft om naar school te kunnen gaan.
- ✓ Koppel het recht op mobiliteitsondersteuning vanaf de overgangsfase aan de ondersteuningsnood van een leerling. Koppel dit los van een medische diagnose.
- ✓ Neem de afstand tot scholen met tweetalig onderwijs Nederlands-Vlaamse Gebarentaal mee bij het bepalen van de nood aan mobiliteitsondersteuning.

6 Eindnoten

- ¹ Zuhail Demir, "Mededeling aan de Vlaamse Regering: Betreft: consultatienota over de evolutie naar scholen voor iedereen" (Vlaamse Regering, 28 november 2025), <https://themis.vlaanderen.be/files/3e914980-cc34-11f0-9019-e7e62dc5a47e/download?name=VR%202025%202811%20MED.0485-1%20Consultatienota%20Scholen%20voor%20iedereen%20-%20mededeling%20TER.pdf&content-disposition=inline>.
- ² "Evolutie naar scholen voor iedereen: Advies van de onafhankelijke Commissie Inclusief Onderwijs," *onderwijs.vlaanderen.be* (Brussel: Departement Onderwijs en Vorming, 2024), <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/documenten/bestanden/advies-commissie-inclusief-onderwijs.pdf>.
- ³ Vlaamse Regering, "Samen werken aan een warm en welvarend Vlaanderen: Vlaams Regeerakkoord 2024-2029," *vlaanderen.be* (Brussel: Vlaamse Regering, september 2024), <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/69476.;>
- ⁴ Zuhail Demir, "Beleidsnota 2024-2029: Onderwijs en Vorming" (Vlaamse Regering, 15 november 2024), <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/70877>.
- ⁵ Zuhail Demir, "Nota aan de Vlaamse Regering: Betreft: visienota stappenplan richting een inclusiever onderwijs" (Vlaamse Regering, 4 april 2025), <https://themis.vlaanderen.be/files/51cd9f30-1163-11f0-982a-a7d6c8348d90/download?name=VR%202025%200404%20DOC.0263-1%20Visienota%20Inclusie%20-%20nota.pdf&content-disposition=inline>.
- ⁶ Rekenhof, "Buitengewoon onderwijs: toegang en uitstroom" (Brussel: Rekenhof, september 2024),

https://www.ccrek.be/sites/default/files/Docs/2024_38_BuitengewoonOnderwijs.pdf.

⁷ "Convention on the Rights of Persons With Disabilities," *OHCHR* (The Office of the High Commissioner for Human Rights, 12 december 2006), <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>.

⁸ "Convention on the Rights of Persons With Disabilities."

⁹ "Huidige Grondwet: Titel II: De Belgen en hun rechten," *De grondwet voor iedereen*, n.d., <https://www.belgischegrondwet.be/de-belgische-grondwet/huidige-grondwet#titel-ii-de-belgen-en-hun-rechten>.

¹⁰ "Evolutie naar scholen voor iedereen: Advies van de onafhankelijke Commissie Inclusief Onderwijs."

¹¹ Committee on the Rights of Persons with Disabilities, "General comment No. 4 on Article 24 - the right to inclusive education," *OHCHR* (The Office of the High Commissioner for Human Rights, 25 november 2016), <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-4-article-24-right-inclusive>.

¹² Committee on the Rights of Persons with Disabilities, "General Comment No. 4 on Article 24 - the Right to Inclusive Education."

¹³ "Convention on the Rights of Persons With Disabilities."

¹⁴ NOOZO - Vlaamse adviesraad handicap, "Nieuwe minimumdoelen vanaf 2025: kansen benutten, randvoorwaarden versterken," noozo.be, 28 september 2025, <https://www.noozo.be/nl/adviezen/nieuwe-minimumdoelen-vanaf-2025-kansen-benutten-randvoorwaarden-versterken>.

¹⁵ Prodia, "Het Prodia-model," 1 december 2025, <https://www.prodiagnostiek.be/het-prodia-model/>.

¹⁶ "Evolutie naar scholen voor iedereen: Advies van de onafhankelijke Commissie Inclusief Onderwijs."

¹⁷ Zuhail Demir, "Voorontwerp Onderwijsdecreet XXXVI," vlaanderen.be, 27 februari 2026, <https://www.vlaanderen.be/vlaamse-regering/beslissingen-van-de-vlaamse-regering/voorontwerp-onderwijsdecreet-xxxvi-0>.

¹⁸ Nina Boddin, "Eén-campus scholen betekenen niet automatisch inclusie: Wat praktijkgericht onderzoek ons leert over de kansen en grenzen van het campusmodel," gripvzw.be, 21 januari 2026, <https://www.gripvzw.be/nl/artikel/793/een-campus-scholen-betekenen-niet-automatisch-inclusie>.

¹⁹ European Agency for Special Needs and Inclusive Education. *Agency Position on Inclusive Education Systems: Second Edition*. Odense, Denemarken: European Agency for Special Needs and Inclusive Education, December 1, 2022.

²⁰ Nienke M. Ruijs en Thea T.D. Peetsma, "Effects of inclusion on students with and without special educational needs reviewed," *Educational Research Review* 4, no. 2 (2009): 67–79, <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2009.02.002>.

²¹ De European Agency Statistics on Inclusive Education verzamelt data en statistieken over inclusief onderwijs. Bij het verzamelen van data ligt de focus voornamelijk op de aanwezigheid en plaatsing van leerlingen in het onderwijs op een macroniveau (het onderwijssysteem, -praktijk en -beleid van een land/regio). Zij gebruiken daarbij volgende definitie om te beoordelen of onderwijs als inclusief geldt: "Een erkende vorm van opleiding waar het kind/leerling voor het grootste deel van de schoolweek (80% of meer) les volgt in een reguliere klasgroep met leeftijdsgenoten."

²² European Agency for Special Needs and Inclusive Education et al., eds., "European Agency Statistics on Inclusive Education (EASIE): Guide to the EASIE data tables and country background information," *European Agency for Special Needs and Inclusive Education* (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022), <https://www.european-agency.org/sites/default/files/2022-10/EASIE%20Guide%20to%20the%20data%20tables%20and%20country%20background%20information.pdf>.

²³ "Decreet houdende een kader voor het Vlaamse gelijkkansen- en gelijkebehandelingsbeleid," *Vlaamse Codex* (Vlaamse overheid, 10 juli 2008), <https://codex.vlaanderen.be/portals/codex/documenten/1017082.html>.

²⁴ "Convention on the Rights of Persons With Disabilities."

²⁵ Committee on the Rights of Persons with Disabilities, "General Comment No. 4 on Article 24 - the Right to Inclusive Education."

²⁶ Elisabeth De Schauwer, Caroline Vandekinderen en Inge Van de Putte, *Voorbij de vraagtekens?! Perspectieven van leraren op inclusief onderwijs* (Antwerpen: Garant, 2011).

²⁷ Committee on the Rights of Persons with Disabilities, "General comment No.5 on Article 19 - the right to live independently and be included in the community," *OHCHR* (The Office of the High Commissioner for Human Rights, 27 oktober 2017), <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no5-article-19-right-live>.

²⁸ Wendelien Vantieghem en Inge Van de Putte, *Vol potentieel: Krachtig lesgeven in diversiteit* (Leuven / Den Haag: Acco, 2019).

²⁹ Kurt Willems en Marie Spinoy, "Recht op inclusief onderwijs: het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zet de puntjes op de i

(van inclusief),” *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid*, no. 3 (2021): 276–83,
<https://lirias.kuleuven.be/retrieve/12130761-7271-45c7-a95e-f656a9cc23d8>.

³⁰ “Protocol tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, het Waals Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Franse Gemeenschapscommissie ten gunste van de personen met een handicap,” *Vlaamse Codex* (Vlaamse overheid, 19 juli 2007),
<https://codex.vlaanderen.be/portals/codex/documenten/1021259.html>.

³¹ “Decreet houdende een kader voor het Vlaamse gelijkheids- en gelijkebehandelingsbeleid.”

³² Committee on the Rights of Persons with Disabilities, “General Comment No. 4 on Article 24 - the Right to Inclusive Education.”

³³ Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, “Omzendbrief BaO/97/8 van 17/06/1997: Prestatieregeling,” Edulex: de onderwijswetgeving en omzendbrieven, 17 juni 1997,
<https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=9302#1-1>.

³⁴ Inter, Vlaams expertisecentrum toegankelijkheid, Gelijke Kansen, Integratie en Inburgering, en Departement Omgeving, “Evaluatieonderzoek Vlaamse Toegankelijkheidsverordening: Eindrapport,” *publicaties.vlaanderen.be* (Inter - Toegankelijk Vlaanderen, november 2019),
<https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/69606>.